

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

освітній рівень – магістр

**на тему: «КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В РЕГІОНІ
ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НА ПРИКЛАДІ ФЕДЕРАТИВНОЇ
РЕСПУБЛІКИ БРАЗИЛІЯ ПРОТЯГОМ 1991-2023 РОКІВ»**

Виконала:

студентка 2 року навчання

спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Віноградова Вероніка Валеріївна

Керівник:

Гош Мрідула,

доктор філософії,

доцент кафедри міжнародних відносин

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ФЕНОМЕНУ «КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ»	8
1.1. Культурна дипломатія як елемент «м'якої сили» держави.....	8
1.2. Конструктивістська концепція підходу до визначення культурної дипломатії.....	18
1.3. Дослідження розвитку культурної дипломатії вітчизняними науковцями	26
РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ	37
2.1. Інституційне становлення культурної дипломатії в Україні: її місце зовнішній політиці	37
2.2. Створення профільної державної організації культурної дипломатії «Український інститут»	44
2.3. Культурні заходи в Бразилії	47
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ПОТОЧНОГО СТАНУ ПОЛІТИКИ КУЛЬТУРНОЇ	
ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В БРАЗИЛІЇ	60
3.1. Особливості втілення культурної дипломатії у Бразилії	60
3.2. Зміна вектору зовнішньої політики України до регіону: аналіз політики культурної дипломатії України у Бразилії після повномасштабного вторгнення	70
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
АНОТАЦІЯ.....	95

ВСТУП

Значення культурної дипломатії як складової втілення концепції «м'якої сили» у забезпеченні захисту національних інтересів та промоції України за кордоном є недооціненою державними інституціями. Культурна дипломатія створює умови та систему, у якій мистецтво та держава починають працювати у синергії для досягнення результатів. Відносячи культурну дипломатію, в першу чергу, до культури, що слугує державі, її можна порівняти з наскрізною дією у сценарному мистецтві. Якщо надзавдання (цілі держави) це створювати сприятливе сприйняття країни для лобювання її інтересів за допомогою культурних продуктів, то наскрізна дія (культурна дипломатія) це те, що пронизує усі елементи, та непомітними, але цілком відчутними кроками спрямовує їх до надзавдання. У культурній дипломатії найкраще поєднується соціальний капітал та творчий потенціал народу задля просування держави. Збройне захоплення території України росією у 2014 році та анексія Криму спричинили потребу в міжнародній підтримці України, протидії ексклації та відновленні територіальної цілісності. Попри це, державою не було зроблено достатньо для донесення необхідних меседжів до світової спільноти. Певною мірою, недостатній рівень обізнаності та розуміння українських питань були факторами, які змусили світ сприйняти повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року у відповідності до російської пропаганди щодо розширення НАТО на схід, денаціфікації та демілітаризації. У зв'язку з цим, виявилися прогалини у відносинах України з частиною світу, що називається «Глобальним півднем», зокрема з країнами Латинської Америки, які більш відсторонено та обережно зайняли свої позиції нейтралітету. На той момент стало цілком очевидною необхідність у посиленій об'єднаній підтримці України усім світом. Слід згадати тут присутність історичних факторів у Латинській Америці – це багаторічне негативне ставлення до США та антиімперіалістичні позиції, що направлене проти країн Заходу, але не проти росії. Загальний настрій проти США посилювався після кубинської революції, проте за останні десятиріччя дещо пом'якшився, але розбіжності у підходах до міжнародних проблем «Глобальний північ проти Глобального півдня»

залишається. Країни Латинської Америки здебільшого намагаються балансувати між інтересами сторін та аргументують свою позицію політикою мультилатералізму, не бажаючи втратити відносини з жодною країною. Таким чином, уникнення залучення у війну на боці однієї з сторін робить регіон дедалі більш важливим для збільшення підтримки як України, так і Росії. Росія зацікавлена у розповсюдженні свого впливу у регіоні, тому для України є необхідним просування своїх інтересів серед ключових гравців латиноамериканського регіону, зменшуючи простір маневрів для Росії, що використовує усі можливі засоби для обходу санкцій, розвитку економічних зв'язків, легімізації вторгнення в Україну та продовженні війни. Недостатній рівень нівелювання українською стороною просування риторики російської пропаганди серед країн латиноамериканського регіону є значним недоліком у встановленні комунікаційної стратегії та поширенню дійсних наративів подій, що відбувалися в Україні протягом 33 років незалежності. Відсутність сталого інтересу до регіону зі сторони України та недостатній розвиток концепції «м'якої сили» призвели до оголошення «підтримки» України з боку країн ЛАКБ. Це виражається в суто дипломатичному підході балансування між сторонами, який на словах закликає до миру та закінчення війни, а на діях спостерігається відмова від введення санкцій проти Росії та збереження співпраці.

Війна в Україні не є пріоритетною проблемою для регіону, а заклики до миру політиків з помітним повторенням російських наративів свідчать про хибне сприйняття України, адже її висвітлення, у кращому випадку, відбувається на тлі загальних міжнародних новин, а в гіршому – крізь призму російської пропаганди через іспаномовні ресурси російських новин. Попри те, що збереження співпраці з Росією є потенційною вигодою для країн Латинської Америки, це не ставить Бразилію в залежність від РФ. Ба більше, зважаючи на те, що країни демократичні, громадська думка відіграє значну роль у зміні зовнішньої політики, тому визначення недопрацювань і поточного стану культурної дипломатії України є пріоритетним для промоції національних цінностей засобами культури, що призведе до формування більш сприятливої суспільної думки і довіри до України,

створить фундамент для лобювання зовнішньополітичних інтересів, а збільшення присутності в регіоні не лише сприятиме зростанню підтримки серед латиноамериканців, а й знищить «мильну бульбашку» російської пропаганди.

Проблема дослідження полягає у відсутності сталого процесу розвитку напрямку культурної дипломатії України в латиноамериканському регіоні, зокрема у досліджуваній країні Бразилії впродовж років незалежності України 1991-2023.

Питання дослідження (гіпотеза): культурна дипломатія є важливим елементом налагодження міжнародних відносин та посилення позицій України, тому недостатній розвиток культурної дипломатії України в регіоні Латинської Америки є одним з факторів низької підтримки Бразилії України під час російсько-української війни.

Об'єкт дослідження: культурна дипломатія України.

Предмет дослідження: культурна дипломатія України в регіоні Латинської Америки на прикладі країни Бразилії впродовж 1991-2023 років.

Новизна дослідження полягає у аналізі нормативно-правових актів у сфері культурної дипломатії України, що містять місце Бразилії, адже ці документи проаналізовані та введені у науковий обіг уперше. Також впровадження політики культурної дипломатії в латиноамериканському регіоні залежить від інституційного закріплення напряму державою відповідно до зовнішньополітичних цілей. Виявлення недоліків та позитивного досвіду застосування культурної дипломатії України є необхідним, тому що роль та місце м'якої сили України в регіоні недостатньо досліджені та висвітлені науковцями. У цьому контексті дослідження культурних заходів впродовж років незалежності у відносинах з Бразилією за даними Посольства України у Федеративній Республіці Бразилія, що були проведені є науковою новизною цієї роботи та сприятиме розробці інструментів з метою формування позитивного сприйняття України у середині бразильського суспільства для зміцнення двосторонніх відносин.

Мета наукового дослідження полягає у з'ясуванні зовнішньої політики України в сфері культурної дипломатії в латиноамериканському регіоні на прикладі Бразилії та ідентифікації чинників, що впливали на зміни цієї політики в період з 1991 по 2023 роки.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені наступні **завдання**:

- визначити основні методологічні засади реалізації державної політики у галузі культурної дипломатії;
- вивчити існуючі наукові розробки проблеми, яка досліджується;
- визначити місце культурної дипломатії України у зовнішній політиці;
- охарактеризувати процес становлення напрямку культурної дипломатії в Україні;
- виявити недоліки та успішні дії України у втіленні культурної дипломатії у Бразилії;
- описати процес змін у впровадженні «м'якої сили» України до російсько-української війни, під час та після повномасштабного вторгнення;
- визначити поточний стан та перспективи культурної дипломатії України у Бразилії.

Методологія дослідження:

У процесі написання кваліфікаційної роботи застосовано метод **контент-аналізу**. Проаналізовано матеріали офіційних сайтів органів державної влади у відкритому доступі, зокрема нормативно-правові акти, звіти, заяви, прес-релізи, огляди даної теми у Засобах Масової Інформації, експертні обговорення, інтерв'ю представників влади та очільників культурних ініціатив, а також висновки дослідницьких організацій у цій сфері.

У роботі досліджується проблеми систематизації культурної дипломатії, що впливають з розбіжностей у її розумінні, тому аналіз тлумачення та місця відповідного напрямку зовнішньої політики в офіційних документах, заявах, статтях, ЗМІ, інтерв'ю та виступах головних політичних суб'єктів тощо є доцільним, зважаючи на особливості культурної дипломатії та складність у оцінці її впливу. Так як фокус дослідницької роботи зосереджений на інституалізації культурної дипломатії у зовнішній політиці України в країні латиноамериканського регіону, то саме метод контент-аналізу дозволяє проаналізувати процес імплементації Україною відповідних кроків щодо здійснення систематичної політики культурної дипломатії та дослідити процес змін у впровадженні «м'якої сили» України на прикладі Латиноамериканського регіону, а саме Бразилії. У роботі також застосований **метод кейс стаді**: культурна дипломатія розглядається на прикладі взаємин України з Бразилією. Цей метод дозволяє глибоко вивчити специфіку взаємодії на конкретному випадку, а саме у сфері культурної дипломатії, для виявлення успішних практик та недоліків. Окрім цього, робота застосовує метод **напівструктурованого якісного інтерв'ю**, що сприяє отриманню детальної практичної інформації щодо впровадження культурної дипломатії в Бразилії державною установою «Український Інститут» для кращого розуміння контексту наявного стану реалізації даного напрямку на інституційному рівні.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ «КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ»

1.1. Культурна дипломатія як елемент «м'якої сили» держави

Концепцію «м'якої сили» ввів у науковий обіг американський політолог Джозеф С. Най, який акцентує свою увагу на силі (power), як здатності впливати на поведінку інших для досягнення бажаних результатів, що може бути різного характеру. Науковець виокремлює наступні способи впливу на поведінку інших: жорстка сила (hard power), м'яка сила (soft power), розумна сила (smart power) та гостра сила (sharp power). М'якій силі Най (1990) надає визначення можливості отримати те, що ти хочеш, через привабливість, на противагу використанню військового примусу та економічного тиску, що є основою жорсткої сили. Політолог зазначає, що поєднання ресурсів жорсткої та м'якої сили створюють розумну силу. Пізніше у своїй роботі «How «Sharp Power Threatens Soft Power» Най (2018) вводить поняття «гострої сили», що полягає у маніпулятивному використанні інформації авторитарними країнами з ворожими намірами. Зосереджуючись на понятті м'якої сили, Най (2004) виділяє недостатньо приділену увагу політиці м'якої сили та надлишкову впевненість у жорсткій, що зумовлюється характерною зміною міжнародних відносин після закінчення холодної війни та інтенсивної ери глобалізації, де взаємодія та співпраця набувають все більшої значимості. Розглядаючи базові ресурси м'якої сили, Най (1990) виділяє культуру, політичні цінності і легітимність зовнішньої політики. Враховуючи, що процес втілення культурної дипломатії базується на перелічених ресурсах та зосереджений на стратегії приваблення, то простежується чіткий зв'язок з м'якою силою Ная. Проте варто зазначити, що у академічному дискурсі не існує спільновизначеного терміну культурної дипломатії, оскільки це поняття вивчається фахівцями різних суспільних наук, таких як політологія, міжнародні відносини, зовнішні культурні зв'язки, суспільні комунікації та зв'язки з громадськістю, культурна співпраця тощо. Фахівці у сфері культурної дипломатії, зокрема, Ієн Анг, Юдхіштхір Радж Ісар та Філіп Мар (2015), попри актуалізацію сфери та збільшення інтересу до неї,

все ще зауважують, що через злиття культурної дипломатії з культурними відносинами, публічною дипломатією, національним брендингом та пропагандою породжується «явна відсутність ясності в тому, як використовується це поняття, що саме передбачає його застосування, чому воно важливе або як воно працює». Термін «культурна дипломатія» набув різних значень та став використовуватися як часткова або повна заміна понять інших понять, як підкреслює американський вчений Джон Вільям Мітчелл (1986), що різні терміни конотації поняття використовуються взаємозамінно, тому робить його справжнім плаваючим означником. Найбільше культурну дипломатію пов'язують з публічною дипломатією, яка розглядається як більш орієнтована на «публіку» форма дипломатії, ніж традиційна модель, що фокусується не стільки на урядах, скільки на громадськості інших країн. Наприклад, Най (1990) саме публічну дипломатію розглядає інструментом влади, що міг би забезпечити мобілізацію ресурсів м'якої сили для комунікації з суспільствами інших країн, а не лише їхніх урядів. Американський дипломат Вільям А. Раг у своїх роботах теж зосереджується на дослідженні публічної дипломатії, яку пов'язує з м'якою силою, «оскільки її слід використовувати для посилення тих аспектів існуючої м'якої сили, які є корисними для роз'яснення позиції країни, протидії викривленням і дезінформації та підвищенні престижу, що слугує національним інтересам і зовнішній політиці» (Раг, 2009, ст. 12).

Британський фахівець у галузі публічної дипломатії Ніколас Дж. Калл (2009) розглядає культурну дипломатію одним з елементів публічної дипломатії, поряд з слуханням (listening), адвокацією (advocacy), дипломатією обміну (exchange diplomacy) та міжнародним мовленням (international broadcasting). Подібно до Калла американський дослідник Ян Меліссен визначає культурну дипломатію «важливим компонентом ширшої діяльності публічної дипломатії, яка, по суті, охоплює все, що робить нація для того, щоб пояснити себе світові» (Melissen, 2005, ст.147). Деякі фахівці, такі як Мілтон Каммінгс (2009) розглядають культурну дипломатію як окрему сферу, що має свої особливості та механізми, відмінні від публічної дипломатії. Визначення дослідника Камінгса щодо культурної дипломатії

є найбільш цитованим у науковому дискурсі як ««обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між країнами та їхніми народами з метою сприяння взаєморозумінню.» (Камінгс, 2003, ст.1) Дослідник зауважує, що культурна дипломатія більше фокусується на довгострокових культурних обмінах та взаємодії. Професор Девід Кларк у своїх роботах теж розділяє термінологію публічної та культурної дипломатії, зокрема, охарактеризовує останню як «політичне поле, в якому держави прагнуть мобілізувати свої культурні ресурси для досягнення зовнішньополітичних цілей». (Clarke, 2020) Річард Арндт (2011) у своїй дефініції теж відрізняє культурну дипломатію від інших форм публічної дипломатії, обґрунтовуючи це тим, що завдяки експорту своєї культури країна може керувати міжнародним середовищем шляхом в найширшому сенсі, що не входить в спектр можливостей для публічної дипломатії. Таким чином, простежується, що розмежування між поняттями культурної та публічної дипломатії досі не є загально визначеними та викликають дебати у науковому дискурсі. Науковці у довіднику «The Global Public Relations Handbook Theory, Research, and Practicy» (2009) публічну дипломатію визначають тією, в основі якої лежить пряме спілкування між урядами та іноземною громадськістю, а культурну дипломатію такою, що спирається на прихильне ставлення до культури країни для сприяння дипломатичним відносинам. (Адельман, 1981; Белай, 1997; Гіберт, 2004; Меліссен, 2005; Сігнітцер та Вамсер, 1996)

Таким чином, якщо розглядати культурну дипломатію як комплекс заходів, що базуються на взаємному обміні ідеями, цінностями, мистецтвом та іншими аспектами культури з основною метою покращення сприйняття країни громадянами інших країн, то публічна дипломатія може бути описана як впливові інформаційні потоки, спрямовані на досягнення політичних цілей і конкретних завдань, хоча це знову ж таки, коло для дебатів серед дослідників. У широкому сенсі більшість з цих визначень культурної дипломатії стосуються, зокрема, використання державою культури, що розширює можливості для взаєморозуміння та побудови сприятливих відносин з іншими країнами. Дану тезу розділяє Кларк (2020), зауваживши, що, застосовуючи розуміння культурного експорту як рушійної

особливості культурної дипломатії, «ми побачимо, що на карту знову поставлено визначення культури та її значення для політики, але в цьому випадку в контексті міжнародних відносин, а не внутрішньої політики». (Кларк, 2020).

Одним з аспектів, що ускладнює знаходження спільного знаменника у термінології, є визначення культури. Автор концепції м'якої сили Най (1990) вбачає у культурі сукупність цінностей і практик, які створюють сенс для суспільства, а отже є вираженням національної ідентичності, що обґрунтовує її важливість як фактору міжнародних відносин. Джон Мітчел стверджує, що культура у міжнародних відносинах дає поштовх до зближення конфліктуючих національних інтересів; вона відіграє особливу роль у подоланні традиційних бар'єрів, що розділяють народи, сприяючи порозумінню між ними. «Культура є тим виміром у міжнародних відносинах, де відчуження між народами поступається місцем знайомству і почуттю спільної людської приналежності.» (Мітчел, 1986, ст. 2). Зокрема, у своїх роботах дослідник посилається на Т.С. Еліота (1978), який у своїх «Нотатках до визначення культури» задовольнявся наступним визначенням культури як того «що робить життя вартим того, щоб його прожити». (Мітчел, 1986, ст.7 з посиланням на Еліота, 1978, ст. 22). Для подальшого аналізу феномену культурної дипломатії необхідним є усвідомлення культури як базової форми комунікації між суспільствами, що виокремлює її серед спектру публічної дипломатії. Вбачаючи у культурі сенси, що закладені у національній ідентичності та відображають цінності країни, використання культурної дипломатії державою сприяє зміцненню іміджу країни на світовій арені. Безпосередній і тривалий контакт між народами різних країн через культурні прояви, спрямований на створення довірливих відносин, шляхом привабливості, закладає фундамент для сприятливого середовища, в якому можуть функціонувати офіційні відносини. Таким чином, культурна дипломатія у своєму арсеналі має широкий спектр цілей, адже як зазначав Джон Ленчовскі «культурна дипломатія, призначена не лише для взаєморозуміння, але й для цих інших цілей, має своєю метою зміцнення національної безпеки, захист і просування життєво важливих національних інтересів (Ленчовскі, 2011, ст.164).

Формулювання культурної дипломатії як діяльності із забезпечення національних інтересів розглядається науковцями як одним з факторів створення іміджу держави та процесу національного брендингу. Поняття «бренд держави» в науковий дискурс уперше ввів британський політолог Саймон Анхольт. Згідно з його концепцією, національний бренд потрібен країнам для того, щоб покращити свій імідж та репутацію на міжнародній арені. Анхольт (1998) стверджує, що в умовах глобалізації уряди не можуть ігнорувати те, як сприймається їхня країна, якщо вони хочуть бути повноцінними учасниками міжнародної спільноти та користуватися перевагами взаємодії зі світом. Що стосується зв'язку брендингу з публічною та культурною дипломатією, Анхольт (1998) зауважує, що вони є важливими складовими національного брендингу, але поряд з такими елементами як просування туризму, розвиток економіки та торгівлі, залучення інвестицій, розвиток технологій, освіти, бізнесу тощо. Всі ці сфери працюють на створення цілісного позитивного іміджу країни. У своїй пізнішій статті автор (2013) сприймає культурні відносини «єдиною очевидною ефективною формою брендингу нації, з якою я коли-небудь стикався». Як радник з питань публічної дипломатії МЗС Великобританії, він згадує про досвід країн у цій сфері та вказує, що «послідовний, творчий культурний обмін врешті-решт створює середовище, в якому панують повага і толерантність, а це, безсумнівно, також сприяє збільшенню торгівлі навичками, знаннями, продукцією, капіталом і людьми. Люди, які розуміють одне одного, як правило, краще ладнають між собою, а люди, які краще ладнають між собою, як правило, частіше, вільніше і з більшою взаємною вигодою торгують одне з одним.» (Анхольт, 2013, ст.6). Проте навіть Анхольт (2013), автор загальноновизнаної концепції національного брендингу, в одній зі статей визнає, що «незважаючи на те, що я вивчаю цю тему вже багато років, я зовсім не впевнений, що знаю, що таке «брендинг»». (Анхольт, 2013, ст. 1). Це зауваження вкотре підсвічує розмитість дискурсу дослідження даних термінологій, що простіше порівняти з процесами, навести приклади, аніж розібратися у їх природі та зійтися у спільних визначеннях.

Проблеми, з якими стикається культурна дипломатія, полягають не лише у визначеннях, а й у тому, що здійснення її в забезпеченні національних інтересів передбачає інструменталістське використання насамперед культури, що лежить в основі сфери. Науковці І. Анг, Ю. Р. Ісар, та Ф.Мар вважають, що культурна дипломатія виходить далеко за межі національного брендингу, тому що включає створення «фундаменту довіри» між людьми, забезпечення «позитивного порядку денного співпраці, незважаючи на розбіжності в політиці», створення «нейтральної платформи для контакту між людьми» та слугування «гнучким, універсально прийнятним засобом для зближення з країнами, дипломатичні відносини з якими були напруженими або відсутні». (Анг, Ісар, Ф.Мар, 2015, ст.369). У цьому світлі постає проблема меж культурної дипломатії, враховуючи, що ґрунтується вона на культурі, що є простором свободи та не може повністю контролюватися державою. З іншого боку, держави використовують культуру як інструмент у своїх зовнішньополітичних цілях. Розмита картина бачення культурної дипломатії, що залежить від призми її сприйняття підважує галузь та впливає на втілення політики, що характеризується неоднозначністю. Проблема полягає у тому, що у разі інструменталізації культурної дипломатії, вона може перетворитися на пропаганду. Як стверджував Мелісен у своїх роботах, що «слід застерігатися занадто тісного зв'язку між зовнішньою політикою та публічною дипломатією, оскільки це може зашкодити довірі до країни в її комунікації з іноземною аудиторією. Думка про те, що діяльність публічної дипломатії по суті спрямована на створення громадської думки в країні, «яка дозволить політичним лідерам цільової країни приймати рішення, що підтримують зовнішньополітичні цілі країни-адвоката», є занадто механістичною і амбітною. (Melissen, 2005, ст. 23) Враховуючи забезпечення національних інтересів культурними проявами, не варто розглядати культурну дипломатію незалежною від зовнішньополітичних цілей, проте важливим є пріоритетність у визначення основоположних чинників культурної дипломатії. У випадку, якщо ними не є розбудова довіри між суспільствами, а цілі держави для впливу на думку громадськості, це перетворюється на односторонній зв'язок, що

варто розглядати як нав'язування та вважати тією, що відображає пропагандистську риторичку.

Той факт, що публічна дипломатія формувалася поступово, еволюціонуючи від пропаганди до більш складних форм взаємодії з зарубіжною аудиторією, є основним аргументом для критиків культурної дипломатії та загалом концепції м'якої сили. Хоча дослідники зазначають, що пропаганду не слід плутати з публічною дипломатією та культурною зокрема, дискурс у порівнянні понять існує. Після Другої світової війни публічна дипломатія активно розвивається. Меліссен (2005) приділяє увагу культурній дипломатії під час Холодної війни та зазначає, що в цей період культурна дипломатія була важливим інструментом у протистоянні двох наддержав - США та СРСР. Проте вказує, що з часом фокус з «інформування» іноземної аудиторії змістився на «взаємодію» з нею. В той час як США, наслідуючи демократичні цінності, відправляли за кордон джазових музикантів для демонстрації свободи самовираження, СРСР засобами культури намагався легімітизувати комунізм в очах іноземної громадськості, спотворюючи дійсність та зображуючи комунізм втіленням «раю на землі». Хоча як би американські промоції не виглядали на фоні радянських демократичними, в той час таку культурну політику розглядали як односторонній зв'язок з метою нав'язування цілей відповідної країни у часи гострого протистояння. Най (2008) розглядає пропаганду як зв'язки з громадськістю та поширення інформації, яка не викликає довіри та не передбачає побудову довгострокових відносин, які створюють сприятливе середовище між відносинами країн. Проста пропаганда часто не викликає довіри і тому є контрпродуктивною як публічна дипломатія (Най, 2008, ст.101). Людей, що вважають публічну дипломатію лише «евфемізмом для пропаганди», Най (2008) називає скептиками, що насправді не розуміють суті.

Сучасна публічна дипломатія передбачає «слухання» зарубіжною аудиторії, що є ключовим компонентом побудови довіри та взаєморозуміння у відносинах з громадськістю, на відміну від такого явища як пропаганда. Як зауважує Мітчелл, що «пропаганда, попри всю невинність походження цього слова, набула конотації примусового «заштовхування брехні в горлянки людей». І все ж суть пропаганди

полягає в тому, щоб змусити людей повірити в повідомлення, можливо, досить авторитетне, в яке ви хочете, щоб вони повірили.» (Мітчелл, 1986, ст.4) Публічну дипломатію часто сприймають як таку, що має магічну силу переконання - вона може допомогти зупинити війни ще до того, як вони відбудуться, завдяки активному слуханню, зусиллям, спрямованим на побудову взаєморозуміння та сприяння діалогу, а також співпраці між країнами, культурами та галузями. (Сноу, 2020, ст.3)

З появою публічної дипломатії та її акцентом на іноземну громадськість, діяльність зі збору інформації була переосмислена як «слухання», щоб відрізнити її від пропаганди та попередніх форм збору інформації в дипломатії. Слухання стало основним видом діяльності в публічній дипломатії та визначальним елементом діалогових форм комунікації. (Мартіно, 2020, ст.21)

У своїй роботі «The spectrum of listening», опублікованій у «Routledge Handbook of Public Diplomacy», Луїджі Ді Мартіно, посиляючись на дослідників у цій галузі, виділяє шість типів слухання в контексті публічної дипломатії: апофатичне слухання (apophatic listening) для розуміння почуттів і особистих конотацій, що містяться в словах або стоять за ними; активне слухання (active listening) для створення постійної взаємодії та участі як дипломатичних, так і недипломатичних акторів; тактичне слухання (tactical listening) сприяє визначенню проблемних питань для створення картини середовища; вслуховування (listening in) схоже на тактичне слухання, але характеризується пасивним моніторингом; фонове або випадкове слухання (background/casual listening) використовують для зміни рівнів уваги слухача; шпигунство або приховане прослуховування (spying/surreotitious listening) передбачає форми масового спостереження. Таким чином, публічна дипломатія еволюціонувала від однієї пропаганди до двостороннього діалогу із залученням зарубіжної громадськості. «Слухання» відіграє ключову роль у побудові довірчих відносин з аудиторією та досягненні цілей публічної дипломатії, адже без розуміння настроїв, потреб і очікувань цільової аудиторії неможливо розробити ефективну стратегію взаємодії з нею.

Зміну підходів до розуміння явищ пропаганди, публічної дипломатії, розвиток концепцій м'якої сили та збільшену увагу до цих сфер слід розглядати у контексті перекроєння архітектури міжнародних відносин та зламу світового порядку, який існував до припинення Холодної війни. Світ стає дедалі взаємозалежний та суттєву роль у новій світобудові відіграє довіра між країнами, попри те, що традиційна військова та економічна політика хоча і не поступається місцем, проте вже не має той однозначний вплив. Інформаційна епоха, що глобалізує відносини між державами продукує нові підходи до введення міжнародних відносин, що з початком ХХІ ст почали активно зводитися не лише до традиційних методів дипломатії.

Культурна дипломатія набуває все більшого значення, тоді як традиційна дипломатія та військова сила мають обмежену силу у боротьбі з більшістю пов'язаних небезпеками нового часу, коли мова йде про те, що «завоювати серця та розум». В контексті цього варто розглянути розмежування між традиційною та культурною дипломатією, що частіше у дослідженнях вважається складовою публічної. Мелісен (2005) підкріплює, що зростання публічної дипломатії засвідчує еволюція публічної дипломатії, що вже не є просто технікою, а частиною тканини світової політики. Основною різницею між традиційною дипломатією та публічною дипломатією вбачає те, що «перша стосується відносин між представниками держав або іншими міжнародними акторами, тоді як друга спрямована на широку громадськість в іноземних суспільствах та більш конкретні неофіційні групи, організації та окремих осіб. (Melissen, 2005, ст.5) Подібно висловлюється Най (1990) та зазначає, що традиційна дипломатія зосереджена на взаємодії між урядами держав, в той час як публічна дипломатія орієнтована на широку громадськість в інших країнах. Трансформація міжнародного середовища, у якому наразі працюють дипломати, істотно впливає на набір інструментів та каналів комунікації, включаючи медіа, культурні та освітні обміни, взаємодію з НУО тощо. Порівнюючи традиційну дипломатію, що характеризується закритістю та конфіденційністю з культурною, яка за своєю суттю є відкритою та спрямовується на громадськість іншої країни шляхом культурних взаємодій,

складається цілісна картина повноцінної зовнішньої політики держави. Хоча традиційна та культурна дипломатія мають спільну мету просування інтересів держави на міжнародній арені, вони суттєво різняться за формами, методами та цільовими аудиторіями, а також в оцінці результатів, що суттєво впливає на місце культурної дипломатії в інституційній системі. Як згадує Кларк (2020), що попри незмінну популярність культурної дипломатії в політичних колах і значну увагу, яку їй приділили дослідники 21-го століття, оцінка впливу культурної дипломатії залишається проблемою. У цьому фокусі існує спокуса розглядати культурну дипломатію як допоміжний інструмент втілення зовнішньополітичних цілей, проте це хибний шлях, адже саме м'яка сила у ширшому значенні культурної дипломатії є новим важливим елементом в сучасних міжнародних відносинах, що здатна проникати туди, де традиційна дипломатія неспроможна, а саме у встановлення зв'язку людина-людина.

З цього випливає, що м'яка сила та публічна дипломатія, зокрема, представляють собою відносини між національними культурами та різними аспектами інтелекту та освіти, які існують у будь-якому суспільстві та встановлюють зв'язки з іноземними інституціями. Іншими словами, публічна дипломатія виступає як засіб сприяння природному потоку взаємодії для захисту національних інтересів, і це розширює її функції поза рамками традиційної дипломатії, оскільки вона втілюється не лише урядами, але у тісній співпраці та залученні відомих осіб, численних приватних структур, громадських організацій, ЗМІ та інших суб'єктів. Публічна дипломатія тому так і називається – бо вона направлена на громадян «публіку» інших країн.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що культурна дипломатія, попри розбіжність у визначеннях, все ж розглядається науковцями як потужний чинник лобювання національних інтересів у міжнародних відносинах шляхом культурного зближення з суспільствами. Сучасний світ вимагає не лише економічної та військової потужності, а й розвиненої м'якої сили для досягнення стратегічних національних цілей. Якщо країна приділяє недостатню увагу створенню свого

сильного образу за кордоном, інші суб'єкти можуть виявитися більш вправними у цьому плані та зробити це самостійно, створивши визнання держави за неї. Країни, які активно використовують м'яку силу, здатні будувати сприятливе ставлення за кордоном, підтримувати культурний обмін, розвивати дипломатичні відносини та сприяти міжнародній співпраці. Вони стають центрами привабливості, які привертають увагу світового співтовариства, сприяючи позитивному визнанню та підтримці своїх інтересів. Тенденції розвитку міжнародних відносин вказують на розподілення впливу країн не лише зброєю та економікою, але й м'якою силою культури та ідей, тому країни повинні бути готові активно впроваджувати ці елементи в свої політики. В протилежному випадку вони можуть втратити можливість визначати свою роль у світовому порядку, дозволяючи іншим суб'єктам заповнювати вакуум сприйняття країни за них.

Як вже зазначалось раніше, заплутаність та розмитість феноменів, таких як публічна та культурна дипломатія, що відносять до концепції м'якої сили країни, що теж, в свою чергу, стикається з критикою та недостатніми чітко сформульованими визначеннями, сприяють створенню метафор та порівнянь, що набагато легше пояснюють природу понять. Звертаючись до засновника концепції м'якої сили, варто згадати, що Най (1990) порівнює силу (power) з погодою, про яку кожен говорить, усі залежать, проте лише декілька можуть зрозуміти. У такому разі культурну дипломатію у цьому «погодному середовищі», до якого вона безпосередньо належить, варто порівняти з вітром, який усі відчувають, на кожного впливає, проте ніхто не бачить.

1.2. Конструктивістська концепція підходу до визначення культурної дипломатії

Визначаючи місце та значення культурної дипломатії у системі міжнародних відносин, варто віднайти взаємозв'язок між теоретичною складовою та політичними реаліями, адже саме від цього залежить вироблення та впровадження ефективної політики. Як розглядалося у попередньому підрозділі, основою

напрямку культурної дипломатії є концепція м'якої сили, що вперше була ґрунтовно досліджена у роботах американського науковця Дж. Ная. Так як поняття культурна дипломатія виявляється вкрай неоднорідним у своєму визначенні різними науковцями, то з'ясування теоретичного підходу є необхідною «лінзою», крізь яку можна глибше дослідити сутність визначення. Професор державної політики та політології Пол Дж. Д'Аньєрі у своїй книзі «International politics: power and purpose in global affairs» зазначає, що одним із центральних питань у вивченні теорій міжнародних відносин є поняття сили (power), що є до сих пір широко обговорюваним, але найбільш поширеним визначенням є «здатність примусити іншого актора робити (або не робити) щось». (Д'Аньєрі, 2021, ст. 3) Згаданий Дж. Най теж приділяв достатньо уваги поняттю сили та його природі. Зокрема, він виділяв м'яку та жорстку сили, розглядаючи їх у концепції комплексної взаємозалежності, що разом з теорією демократичного миру та ліберальним інституціоналізмом визначають ключові напрямки теорії лібералізму.

Лібералізм є однією з ключових концепцій у міжнародних відносинах, що виник в реакції на концепцію реалізму, який вважав, що держави переважно діють для захисту своїх власних інтересів та безпеки. Відповідно до Пола Д'Аньєрі, реалізм - це підхід, який фокусується майже виключно на ролі державної влади в анархічному світі з високим рівнем незахищеності. Реалізм розглядає владу як головну детермінанту результатів, а прагнення до влади - головною детермінантою політики. Лібералізм концентрується як на меті, так і на владі і стверджує, що держави мають цілу низку цілей, що виходять за рамки накопичення влади, і що співпраця часто є настільки ж важливою для досягнення державних цілей, як і сила. (Д'Аньєрі, 2021, ст.55) Існування анархії у міжнародних відносинах є ключовим для реалістів, і хоча ліберали поділяють її існування, все ж вбачають співпрацю держав головним елементом у боротьбі за вирішення проблем. Окрім цього, ліберали вважають, що анархія має менший вплив на міжнародну політику, ніж вважають реалісти. Концепція реалізму заперечує роль моралі у міжнародних відносинах, оскільки держави переважно діють відповідно до своїх власних інтересів та мають на меті забезпечення безпеки будь-якими притаманними для акторів способами.

Таким чином, реалісти не виключають роль м'якої сили у міжнародних відносинах, але крізь призму конкуренції за владу між державами недооцінюють значення м'якої сили порівняно з важливістю військової потужності. Пол Д'Аньєрі (2021) узагальнюючи вивчення ліберальної теорії, виокремлює її три основні напрямки, серед яких ліберальний інституціоналізм (приймає реалістичні припущення, але фокусується на співпраці та інституційній силі), теорія демократичного миру (зосереджується на політичному режимі) і комплексна взаємозалежна теорія, варто звернути увагу на останньому, що надає м'якій силі значення ефективного інструмента формування відносин між державами, де вони взаємодіють. Дослідниками, що розглядали теорію комплексної взаємозалежності є Джозеф Най та Роберт Коохейн. Вони зауважували, що за реалістичних умов ми очікуємо, що порядок денний у тій чи іншій проблемній сфері визначатиметься загрозами безпеці та змінами у балансі сил. Але на умовах складної взаємозалежності на нього впливатимуть, головним чином, зміни процесів: еволюція міжнародних режимів та їхньої здатності справлятися з мінливими економічними і технологічними обставинами; зміни у важливості транснаціональних акторів; зв'язки з іншими питаннями; і політизація як результат внутрішньої політики. (Най, Коохейн, 1979, ст. 121) Теоретики розглядають концепцію за декількома рисами: численні канали поєднують суспільства, а взаємодія відбувається на різних рівнях, не обмежуючись лише урядовими контактами; проблеми взаємозалежності не мають чіткої ієрархії. Безпека не завжди є пріоритетною, особливо в економічних, правозахисних чи екологічних аспектах; військова сила не завжди є ефективним інструментом політики. У відносинах з союзниками або у сферах, не пов'язаних з безпекою, вона може бути непридатною або навіть контрпродуктивною. Згідно з теорією комплексної взаємозалежності, в міжнародній системі держави знаходяться в глибокій взаємозалежності одна від одної через різноманітні види співробітництва та взаємодії. Основна ідея полягає в тому, що умови глобалізації роблять держави взаємозалежними, а отже, вони мають інтерес у спільному вирішенні проблем. Най та Коохейн (1979) визначили три основні форми взаємозалежності: економічна (залежність від торгівлі та інвестицій), технічна (залежність від обміну

технологіями та інформацією) і соціальна (залежність від спільних цінностей та культурних зв'язків). Ці форми взаємозалежності створюють умови, в яких конфлікт між державами стає менш вигідним, а співпраця і діалог стають більш привабливими. Основна ідея теорії полягає в тому, що умови взаємозалежності змушують держави шукати спільні рішення та працювати разом для досягнення взаємовигідних цілей, що може сприяти мирному вирішенню конфліктів та сприяти стабільності в міжнародній системі. Характерною особливістю даного підходу є визначення ключовими акторами не лише держави, а також громадські організації, міжнародні інституції та окремих зацікавлених осіб, що збільшує простір для реалізації м'якої сили. Але в основному, комплексна взаємозалежність розглядається авторами як і військова, так і економічна, екологічна або політична. Чіткого розмежування та сутності м'якої сили не надається, а розглядається у комплексі з жорсткою силою, хоча за першою все ж визначається збільшення ролі в епоху глобалізації. Най зауважує, що чистий ефект інформаційної революції в тому, що політичні процеси змінюються таким чином, що м'яка сила стає більш важливою по відношенню до жорсткої, ніж це було у минулому. Довіра стає ключовим ресурсом влади як для урядів, так і для неурядових організацій, надаючи більш відкритим, прозорим організаціям перевагу в доступі до вільної інформації. І в багатьох державах політичні процеси наблизатимуться до ідеального типу складної взаємозалежності з точки зору довіри та «м'якої сили» (Най, Кеохейн, 2011, ст. 223). Ліберальний підхід, хоча більш відкритий до співпраці та міжнародного права, не надає значної уваги культурним аспектам міжнародних відносин, тому що зосереджується на взаємозалежності, інституціях та економічній взаємодії, які функціонують у міжнародній системі. Хоча поняття культурної дипломатії за Наєм, що розкривається у першому підрозділі, є однією зі складових концепції «м'якої сили», його важко віднести до теорії комплексної взаємозалежності. Адже, якщо користуватися найбільш поширеним визначенням культурної дипломатії за Мілтоном Камінгсом як «обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між країнами та їхніми народами з метою сприяння взаєморозумінню» (Камінгс, 2003, ст.1), то відповідним

теоретичним підґрунтям вдало слугуватиме конструктивістська концепція міжнародних відносин, що розглядає культурну дипломатію як інструмент побудови та зміцнення міжнародних відносин на основі спільних культурних цінностей та ідентичностей, а також сприяє зближенню міжнародних акторів.

Один із засновників теорії конструктивізму Александр Вендт у своїй роботі «Анархія - це те, що з неї роблять держави: Соціальне конструювання силової політики» посилається на роботи Найя та Кеохейна, в яких вони розкривають важливу роль трансформацій ідентичності та інтересу в ліберальній дослідницькій програмі і, як наслідок, потенційно набагато сильнішої концепції процесів та інститутів у світовій політиці. При цьому автор зазначає, що соціальні теорії, які намагаються пояснити ідентичності та інтереси, Кеохейн назвав «рефлексивними». На противагу цьому, Вендт, підкреслюючи їхнє фокусування на соціальному конструюванні суб'єктивності і мінімізуючи їхню проблему зображення, слідом за Ніколасом Онуфом, називає їх «конструктивістськими» (Вендт, 2007, ст.393). Конструктивізм у теорії Александра Вендта стверджує, що реальність у міжнародних відносинах не визначається природно, але будується суспільством чи агентами, які його представляють. За конструктивістською теорією, актори у міжнародній системі визначають свої інтереси та поведінку на основі соціальних норм, цінностей та спільно прийнятих уявлень. Вендт розглядає міжнародну систему як соціальний конструкт, де реальність формується через взаємодію держав та інших акторів. Він підкреслює роль ідентичності та переконань у формуванні міжнародних відносин. Наприклад, відносини між державами можуть змінюватися в залежності від того, як вони сприймають одна одну: як суперників, партнерів або загрозу. Вендт зазначає, що фундаментальний принцип конструктивістської соціальної теорії полягає в тому, що «люди діють по відношенню до об'єктів, включаючи інших акторів, на основі значень, які ці об'єкти мають для них». (Вендт, 2007, ст. 396) До цього він наводить приклад, що військова сила США має інше значення для Канади, ніж для Куби, так само, як британські ракети мають інше значення для Сполучених Штатів, ніж мали радянські ракети.

Саме колективні сенси складають структури, які організують наші дії. (Вендт, 2007, ст. 397)

Важливим уточненням щодо місця культурної дипломатії у конструктивістській теорії є думка Сесара Вільянуева Ріваса (2010) у його роботі «Космополітичний конструктивізм: Прокладаючи шлях до майбутнього культурної та публічної дипломатії» конструктивістські засади беруть до уваги роль ідей у формуванні нашого розуміння себе та інших, а також світу ззовні. Ключовою особливістю культурної та публічної дипломатії може бути саме побудова колективних ідентичностей миру, порозуміння та розмаїття на міжнародному рівні. Для конструктивістського табору цінності, норми, інтереси та поведінка залежать від колективної ідентичності, як колективної ідентичності, яку приймає група. З точки зору конструктивістів, немає нічого більш важливого, ніж преамбула ЮНЕСКО Маклеша, яка нагадує нам, що «оскільки війни починаються в умах людей, то саме в умах людей треба будувати захист миру має бути закладений у свідомості людей». Публічна і культурна дипломатія відіграватимуть важливу роль у формуванні цих ідей та ідентичностей відповідно». (Рівас, 2010, ст.47) Згідно з підходом конструктивізму, культурна дипломатія формує спільні ідентичності та сприйняття міжнародних акторів. Вендт (2007) підкреслює, що взаєморозуміння та взаємодія можуть бути полегшені через спільні культурні аспекти, що сприяє створенню позитивних відносин та зменшенню конфліктів. Культурна дипломатія полягає в покращенні розуміння між державами, а також іншими акторами міжнародної системи, шляхом обміну культурними цінностями, традиціями, мистецтвом, освітою та іншими аспектами культури.

Підходи конструктивізму відрізняються від реалістичних та ліберальних головним чином у тому, що конструктивісти приділяють увагу факторам, які інші теорії часто упускають з уваги. Незважаючи на те, що існує різноманіття конструктивістських підходів, всі вони зосереджені на тому, як соціальні конструкції впливають на міжнародну політику через формування спільних ідентичностей. З конструктивістської перспективи, реалістичні ліберальні підходи

схожі тим, що всі вони зазвичай матеріалістичні, тому культурна дипломатія лише опосередковано може бути об'єктом інтересу у цих теоріях. Згаданий раніше Рівас підкреслює те, що конструктивістський поворот у роботах Александра Вендта щодо сфери культурної та публічної дипломатії є ключовим для розуміння теоретичного підходу конструктивістів. Вендт висловив сувору критику традиційних підходів до теорій міжнародних відносин, які не бачать важливості ідентичності, норм і культури. Вендт вважає, що ідентичність є частиною культурних феноменів, або колективних групових переконань, де ідеї поділяються і «підтримуються спільнотою». (Рівас, 2010, ст. 46)

Українські дослідники культурної дипломатії теж схиляються визначати культурну дипломатію за конструктивістською теорією. Зокрема, В. Матвієнко та Т. Шинкаренко підкреслюють, що для прихильників конструктивізму держави можуть мати своє унікальне світосприйняття, яке відрізняється від інших культур та цінностей, і саме це різноманіття формує стабільний мир. «Головна умова — прагнення зрозуміти «інших» через програми культурної дипломатії без заперечення їхнього права на власну ідентичність. Тож конструктивісти розглядають культурну дипломатію як засіб розуміння «іншої» культури, що дасть змогу сформуванню гуманніші відносини між людьми зокрема й державами загалом». (Матвієнко, Шинкаренко, 2021, ст.8) Враховуючи, що ідентичність у конструктивістській теорії розглядається соціально сконструйованою, науковці В. Парчевська та І. Паніна зазначають, що культурна дипломатія за такого підходу «безпосередньо відображає спільноту, яку вона представляє.» (Парчевська, Паніна, 2020 ст.76) Дослідниці вважають, що національна ідентичність формується на основі ідей та цінностей, які можуть створити позитивний міжнародний імідж країни, якщо їх позитивно сприйме іноземна аудиторія. Образ країни формується на основі суб'єктивних уявлень про привабливість її мови, культури, норм, ідей та цінностей.

Підсумовуючи теоретичні підходи до визначення поняття культурної дипломатії, варто зазначити, що її місце у системі міжнародних відносин залежно

від концепції міжнародних відносин та призми її сприйняття. Реалізм розглядає її як інструмент для досягнення національних інтересів, лібералізм - як засіб для побудови співпраці та миру, а конструктивізм - як процес формування спільних ідентичностей та цінностей на міжнародній арені. У реалістичній концепції міжнародних відносин культурна дипломатія розглядається як інструмент для досягнення національних інтересів та збільшення могутності держави. Як зазначає Ганс Моргентау (1948), один із засновників реалізму, що культурний імперіалізм є одним із способів, завдяки якому нація прагне досягнути своїх цілей на міжнародній арені. Ліберальна концепція міжнародних відносин розглядає культурну дипломатію як засіб для побудови взаєморозуміння, співпраці та миру між націями. Най (1990), автор концепції м'якої сили, стверджує, що культура є одним із основних джерел м'якої сили країни. Лібералізм підкреслює важливість культурних обмінів та діалогу для зміцнення міжнародних відносин. Конструктивістська концепція міжнародних відносин розглядає культурну дипломатію як процес формування ідентичностей, цінностей та норм на міжнародній арені. Один із провідних теоретиків конструктивізму Вендт (2007), стверджує, що держави діють на основі значень, які вони надають матеріальним силам. Відповідно, зважаючи на розмитість визначень та цілей, які покладають на культурну дипломатію науковці, що детальніше розглянуто у першому підрозділі, підходи до розгляду феномену різняться відповідно. Так як дане дослідження схиляється до визначення культурної дипломатії за Камінгсом (2003) як «обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між країнами та їхніми народами з метою сприяння взаєморозумінню» (Камінгс, 2003, ст.1), то конструктивістський підхід, що розглядає культурну дипломатію як таку, що сприяє формуванню спільних значень та ідентичностей, які впливають на поведінку держав у міжнародних відносинах видається найбільш вдалим.

1.3. Дослідження розвитку культурної дипломатії вітчизняними науковцями

Для України питання вивчення та застосування інструментів культурної дипломатії не стояло гостро протягом тривалого періоду зі зрозумілих причин: Україна, попри історію свого існування століттями, набула незалежності лише 33 роки тому, а після розпаду СРСР критично важливим першочерговим завданням було збереження державності та набуття Україною суб'єктного визнання серед міжнародної спільноти. Створені геополітичні умови постбіполярності, розташування України посеред арени нещодавнього протистояння, ідеологічна розбіжність у суспільстві, відсутність досвіду керування вільною країною ускладнювали процес державотворення, тому питання щодо дослідження культурної дипломатії в Україні не поставали. Водночас, звертаючи увагу на відносну новизну поняття у світовому науковому дискурсі, інтерес до нього поступово зароджувався і в Україні.

В українській історіографії інтерес до вивчення поняття з'явився на початку ХХІ століття та базувався на дослідниках, що в основному фокусувалися на понятті публічної дипломатії. Дану тезу підтверджує дослідниця Хоменська І. та стверджує, що «в українській науковій думці питання важливості впливу культури на різноманітні процеси циркулює давно, проте потреба вивчення взаємозв'язку культури та дипломатії постала на початку 2000-х рр. й спричинила дослідницьку активність представників державних установ, науковців і практиків.» (Хоменська, Навч. Пос, 2021, ст.21)

Помітний внесок у теорію публічної дипломатії зробили вітчизняні дослідники Ціватий В., Пересунько Т., Сербіна Н., Кучмій О., Процюк М., Балабанов К., Трофименко М., Валевський О., Шамборовський Григорій, Матяш І., Тертична А., Філатова О.Є, Гловацька С., О. П. Іваницька, Черненко Т., Мінаков М. та інші. Культурну дипломатію почали виокремлювати дещо пізніше і розглядати її як один з інструментів публічної дипломатії, зокрема цим займалися Розумна О., Мусієнко Н., Матвієнко В., Шинкаренко Т. та інші.

Терміни увійшли до вітчизняної науки із західної політичної літератури, а саме з робіт провідних науковців у напрямку поняття м'якої сили Дж. С. Ная та М.С. Камінгса, що розглянуті в першому підрозділі. Так як тлумачення публічної та культурної дипломатії не є загально визначеними, це породжує різну інтерпретацію та відповідно може відобразитися на неефективному впровадженні політики, проте більшість науковців не заперечує, що публічна дипломатія є інструментом зовнішньої політики у забезпеченні національних інтересів країни, покращуючи сприйняття серед суспільств інших держав шляхом комунікації з іноземною громадськістю. Ірина Матяш вказує, що питання публічної дипломатії перебувають на стадії осмислення, тому переважна більшість авторів висвітлює та аналізує погляди зарубіжних авторів, акцентуючи увагу на історіографічних аспектах проблеми. (Матяш, Навч. Пос., 2021, ст.24) Дослідниця зазначає, що історія інституалізації «культурної дипломатії» і «публічної дипломатії» в Україні ще потребує детальнішого дослідження.

Ціватий (2014) у своїх працях пояснює публічну дипломатію інструментом тривалої дії, спрямованим на формування сприятливого середовища для реалізації зовнішньополітичного курсу та дипломатичної діяльності в цілому, що орієнтований на широку громадськість, і базується на припущенні, що громадська думка має потенціал впливати на зовнішню політику держав. У свою чергу дослідниця Черненко (2017) розглядає публічну дипломатію інструментом стратегічних комунікацій країни, що допомагає створити позитивний міжнародний імідж держави. Насамперед, публічну дипломатію визначають такою, що має можливість впливати на громадську думку іноземних країн і таким чином створювати підґрунтя для налагодження більш сприятливих відносин між державами. Важливим у цьому контексті є те, що публічна дипломатія є доповненням до офіційної класичної дипломатії і працює на створення довірливих умов проведення зовнішньої політики між акторами. Таку думку продовжує у своїх роботах Ціватий (2014) і вказує на те, що публічна дипломатія дозволяє впливати на зовнішню політику інших країн через вплив на громадську думку. У своїх роботах дослідник вказує, що публічна дипломатія має певні переваги перед

традиційною, адже її застосування більш вільне та прагматичне, та менше залежне від державних рішень.

У світі, де інформація відіграє важливу роль, публічна дипломатія відкриває нові можливості для спілкування між суспільствами, а відкритість у комунікації дозволяє громадянам більше розуміти процеси прийняття рішень і формувати свою власну думку. Публічна дипломатія активно залучає громадськість до міжнародних викликів, що дозволяє країнам не лише відкрито обмінюватися своїми позиціями, а й сприяє побудові довірливих відносин між країнами. «Публічна дипломатія є формою відповіді на виклики та нові загрози, на становлення нового світового порядку, на хід внутрішньополітичного розвитку.» (Ціватий, 2014, ст.35). Український науковець Балабанов (2011) теж зазначає, що традиційна модель дипломатії, яка фокусується виключно на взаємодії між державами, трансформувалась лише в один із аспектів сучасної дипломатії.

Визначаючи основну мету публічної дипломатії, головним чином дослідники виокремлюють привернення громадських суспільств на свій бік та встановлення позитивного сприйняття країни. Зокрема, Ціватий (2014) більш широко розглядає основні завдання та виділяє наступні: 1) донесення до зарубіжної громадськості позицій держави та суспільства; 2) отримання зворотного зв'язку від іноземної аудиторії; 3) участь у формуванні зовнішньополітичної позиції держави, що враховує думку зарубіжної громадськості.

Дослідження робіт вказує, що часовий проміжок актуалізації питань в українському науковому середовищі щодо публічної дипломатії почав стрімко зростати з початку ХХ ст, проте не відбувалося чіткого виокремлення культурної дипломатії, що розглядалась або як один з інструментів публічної, або ж суміжно, або ж не згадувалась зовсім. Деякі науковці досліджували зовнішню культурну політику, зокрема, Сербіна та Кучмій (2011) визначали її невід'ємною складовою державної політики міжкультурного обміну, що розробляється з метою просування позитивного культурного образу країни на міжнародній арені, підкреслюючи багате історичне надбання її культури та сучасні реалії, що спрямована на довіру та взаєморозуміння. Проте активізувалося питання безпосередньо культурної

дипломатії після подій Революції гідності, коли критично важливим стало висвітлювання подій від українського суспільства без призми російської пропаганди непрямыми засобами впливу на громадськість інших країн, а саме засобами культури. Українська дослідниця Н. Мусієнко у своїх роботах визначає особливо важливе нове звучання культурної дипломатії, як «м'якої сили» в часи, коли Україна протистоїть «жорсткій силі» російської військової агресії. (Мусієнко, 2016, 122) Доводячи вагомість культурної дипломатії, дослідниця продовжує думку, що нагальна потреба формування нового іміджу держави постала після Революції Гідності, що спонукало до стрімкого розвитку культурної дипломатії як напрямку. Українських фахівців у цій сфері підтримали міжнародні організації, а також українська діаспора, зокрема глобальне об'єднання українських професіоналів Global Ukraine. Питаннями культурної дипломатії активно займається Оксана Розумна, яка одноголосно з Мусієнко Наталією зазначає, що питання розбудови такої політики особливо гостро постало під час Революції Гідності та окупації частини території російською федерацією, коли російська інформаційна пропаганда почала активно спотворювати події в Україні. (Розумна, Навч. Пос, ст.99) В умовах розповсюдження спотвореної інформації та створення альтернативних версій подій, російська пропаганда активно впливає на переконання громадян інших країн, створюючи їм спотворену картину реальності, що підриває довіру до України недостатньо використовувати офіційну дипломатію, адже таким чином втрачається пряма комунікація з широкими колами людей, що безпосередньо є однією з цільових аудиторій росії. Саме використання інструментів м'якої сили здатне протидіяти дезінформації серед іноземної громадськості та доносити правдиву інформацію для посилення підтримки України.

Визначаючи поняття культурній дипломатії, Розумна формулює її як політику, спрямовану на формування та корекцію уявлень про країну та її народ, яка залучає потенціал культури цієї країни, сприяючи її розвитку шляхом розбудови культурних зв'язків з іншими країнами та народами. Культурна дипломатія вирішує завдання зміцнення національної безпеки країни та поліпшення її іміджу за умови пріоритетності культури в державній політиці. (Розумна, Навч. Пос, ст.99)

Дослідниця зазначає проблематику тлумачення, що також розкривається в першому підрозділі, у тому, що сенс культурної дипломатії полягає, насамперед, у культурних практиках, які здійснюють спрямований вплив на інші країни. Для розуміння цього впливу варто детальніше зупинитися на понятті «культура». Беручи до уваги його розлогість та множинність тлумачень, включно з різними видами соц діяльності, системою цінностей суспільства, релігійними особливостями, освітніми та науковими інституціями, розвитком економіки та бізнесу, модою, кухнею, дизайном, міським життям, туризмом, екологією тощо, культурну дипломатію можна вважати настільки ж широким і багатоаспектним явищем, як і публічну дипломатію. (Розумна, Навч. Пос, ст.98) Генеральний директор Українського Інституту Володимир Шейко визначає культуру як зміст, а дипломатію формою. (Шейко, 2022) Беручи до уваги, що культура, викликаючи емпатію та довіру, працює на імідж та репутацію країни глибше, ніж політика, нескладно зрозуміти, що репутація країни і її національна безпека – це пов'язані між собою складові успіху на міжнародній арені. (Розумна, Навч. Пос, ст.106) У цьому ж фокусі варто розглядати культурну дипломатію через призму культури і її впливу на суспільство. Культура має унікальну можливість об'єднувати людей там, де розділяє політика. Культура дозволяє людям знаходити спільні цінності та ідентичність незалежно від політичних переконань, а там, де існують розбіжності, культура надає змогу обміну думками, що сприяє взаєморозумінню. Звісно, це не всемогутній засіб вирішення протиріччя та конфліктів, проте знецінювати його результативність було б помилкою. Таким чином, культурна дипломатія є засобом для просування країни і налагодження зовнішньополітичних зв'язків для забезпечення національних інтересів. Культурна дипломатія має потенціал залишити на людей тривалий позитивний вплив, якого традиційна дипломатія не зробить через свою обмеженість у доступі до широкого кола громадськості іншої країни.

Подібну думку висловлює колишній міністр закордонних справ України Володимир Огриско, стверджуючи, що і дипломатія, і культура – брати близнюки, адже через них однаковою мірою до світу доноситься інформація про країну і народ. (Огриско, 2016) З практичного досвіду своєї діяльності, він зазначає, що

через мистецькі заходи вдається набагато швидше відкрити потрібні офіційні двері, ніж традиційними дипломатичними зв'язками.

Пересунько (2022) зазначає, що попри те, що культурна дипломатія відноситься до політичних наук, її парадоксальність полягає в тому, що основною рушійною силою має виступати мистецтво. Якщо ж культурна дипломатія стає надто політизованою, вона втрачає свою ефективність, оскільки сприймається як пропаганда. За словами українського дипломата Юрія Андрієвича (2018), слід пам'ятати, що дипломатія є складовою частиною культури, а не навпаки. Це часто випускають з уваги професійні дипломати, а політики забувають про це ще частіше. Таким чином, він наголошує на тому, що дипломатична діяльність повинна ґрунтуватися на культурних цінностях та традиціях, а не розглядатися окремо від культурного контексту. Дипломатія має відображати та представляти культуру країни, а не нав'язувати свої відірвані від культури ідеї. Це важливе уточнення, яке розвиває ідею того, що культурна дипломатія, в першу чергу, не інструмент зовнішньої політики у контексті захисту національних інтересів, а взаєморозуміння народів засобами культури. У цьому тлумаченні розкривається глибша сутність культурної дипломатії як невід'ємного елемента, а не інструменту зовнішньої політики, на противагу тому, як її висвітлюють більшість науковців.

Попри те, що існують різні інтерпретації розуміння поняття, характерною рисою спільних тлумачень культурної дипломатії серед дослідників є саме те, що вони визначають культурну дипломатію інструментом зовнішньої політики держави. Проте дослідження місця культурної дипломатії показує недостатньо приділену стейкхолдерами увагу не лише у стратегічних документах, офіційних заявах, що детальніше розглянуто у підрозділі 2.1, а й саме узгодження поняття. Якщо розглядати культурну дипломатію як інструмент м'якої сили країни, то в такому разі вона перестає бути самодостатньою політикою і у ній вбачається один із можливих способів досягнення зовнішньополітичних цілей, що губиться у більш традиційних і зрозумілих практиках офіційної дипломатії. Розглядаючи культурну дипломатію як самостійну одиницю, не виключається її належність до просування національних зовнішньополітичних інтересів. Необхідність усвідомлення її місця

як елементу, а не інструменту зовнішньої політики держави лежить в основі узгодження її важливості та відповідних політичних рішень. Останнім часом важливість системного проведення політики культурної дипломатії все більше входить у дискурс зовнішньополітичних орієнтирів, проте через свою доволі заплутану інтерпретацію, що також впливає й на інструменти її впровадження, тривалість, вимірювання та результат, культурна дипломатія зазвичай не є у фокусі уваги, а її визнання набуває скоріше декларативного характеру. Ціватий (2014) у своїх працях вказував, що основною проблемою систематизації культурної дипломатії України є її нерозуміння. Він наголошував, що перед політичними лідерами та експертами постає завдання досягти спільного розуміння сутності, цілей та можливостей публічної дипломатії як інструменту «м'якої сили» та розробити стратегію публічної дипломатії. Таким чином, спільними зусиллями необхідно виробити загальне бачення публічної дипломатії, стратегію її впровадження, інституційну базу та механізми вимірювання результативності. В першому підрозділі вже розглядалися підходи до визначення поняття, що базувалися на розбіжностях у її тлумаченні, ролі та місці в системі міжнародних відносин. У цьому ключову роль відіграють концепції сприйняття культурної дипломатії, що розкривалися у другому підрозділі.

Орієнтуючись на західні вчення, в українській історіографії підходи до визначень теж зазнають певних застережень, спираючись на які, вироблення політики культурної дипломатії зазнає недоліків. Дослідниця Розумна вдало зазначає, що ризик утилітарного підходу, в першу чергу, до культури існує в державній політиці завжди. У культурній дипломатії частіше бачать інструмент, ніж повноцінну політику, і таке вузьке інструменталістське бачення призводить до програшу як культури, так і дипломатії. (Розумна, Навч. Пос, ст.105) Коли культурну дипломатію визначають елементом зовнішньої політики, його відносять до складової, тобто як рівноцінну частину традиційної дипломатії, що виявляється у відповідних документах та впливає на впровадження відповідних рішень. Культурна дипломатія існувала завжди протягом багатьох століть, тому що культура є фактором існування людства. У процесі пізнання світу, мандрівок країнами кожна

людина була «культурним дипломатом», ще до того як поняття виникло у ХХ ст., до того як культурну дипломатію стали сприймати як інструмент у досягненні політичних цілей. Розумна О. (2021) зазначає, що при розгляді державою інститутів культурної дипломатії не лише інструменту для реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів, а ширше суспільну роль культури, то державна підтримка відповідних структур і проєктів має більш масштабний характер. З цього можна зробити висновок, що саме підхід до визначення поняття культурної дипломатії впливав на його концептуалізацію та несистемність та ситуативність підтримки напрямку протягом довгого періоду часу. Маючи в арсеналі готову практику введення традиційної дипломатії та отримання чітких результатів від її проведення, культурна дипломатія займала опосередковане місце як допоміжний засіб, про який згадували лише, коли виявлялась потреба у подібних практиках. Хоча саме держава має слугувати кораблем, що забезпечує перенесення культури між віддаленими островами суспільства: якщо держава стане опорою для підтримки культури і забезпечить систематичність та послідовність її розвитку, тоді культура стане опорою для формування сприятливих умов для зовнішніх відносин і забезпечить порозуміння між суспільствами.

У аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень, що підготувала Розумна О., найбільш вдало підсумовуються вищезазначені тези у тому, що під культурною дипломатією варто розуміти не лише інструмент вирішення окремих зовнішньополітичних проблем, а й «дипломатію між культурами». Ці дві ролі хоч і між собою пов'язані, але все ж - відмінні, бо одна є «суб'єктом і слугує засобом досягнення порозуміння через засоби культурного обміну», а от у другому випадку ми маємо справу з культурою як «об'єктом дипломатії, тоді як дипломатія модерує міжкультурний діалог.» (Розумна, 2014)

Розглядаючи виклики, які постають у реалізації культурної дипломатії, дослідниці Розумна та Черненко (2016) виділяють, що актуальна проблема належної інституалізації культурної дипломатії України ускладнюється не лише браком чіткої політики з просування та системної підтримки культурних ініціатив на державному рівні. Проблема має ширший контекст, який потребує ретельного

вивчення та вирішення через відсутність професійного консенсусного розуміння цього напрямку. Таким чином, досвід роботи культурних інституцій, таких як Британська Рада, Французький Інститут, Польський Інститут, Гете-Інститут, Інститут Сервантеса, Чеський центр може бути використаний як приклад успішної діяльності у напрямку інституалізації культурної дипломатії на державному рівні та використаний для впровадження в Україні.

Розумна зазначає, що діяльність роботи європейських інституцій культурної дипломатії спрямована, в першу чергу, на розбудову діалогу та взаєморозуміння, заради якого готові поступитися політичними амбіціями. (Розумна, Навч. Пос, 104) Багато вітчизняних науковців у процесі вивчення політики культурної дипломатії звертаються до західних європейських практик та приділяють увагу їх інституціям для вивчення досвіду функціонування та впровадження механізмів систематизації культурної дипломатії в Україні. Європейські інституції, що займаються культурною дипломатією, функціонують завдяки повноцінній підтримці з боку держави. Вони перебувають у підпорядкуванні міністерств закордонних справ відповідних країн і мають розгалужену мережеву структуру для ефективної роботи. Одним із ключових напрямів їхньої діяльності є просування рідної мови та забезпечення можливостей для її вивчення. Крім іміджевих заходів, ці інституції безпосередньо впливають на формування культурного продукту. Зокрема, вони підтримують літературні проекти та книговидавництво, що є пріоритетним напрямком їхньої роботи, сприяють розвитку сучасної культури та мистецтва, налагоджують довгострокове партнерство та втілюють спільні проекти з іншими країнами. Основними засадами їх діяльності є промоція культури країни, стимулювання вивчення мов, підтримка творчої діяльності та розвиток мережевого партнерства. Зокрема, інституції культурної дипломатії сприяють обміну культурними цінностями та ідеями між країнами шляхом організації виставок, фестивалів, концертів, літературних заходів, активно сприяють вивченню мов та надають підтримку митцям, письменникам, музикантам та іншим творчим працівникам для просування їхньої творчості за кордоном. Для ефективної реалізації своїх проектів та програм для презентації своєї культури та сприяння

культурному обміну інституції співпрацюють з місцевими установами, митцями та організаціями. Дослідниця Розумна О. (2014) вказує, що основною унікальністю діяльності установ є гібридний характер, що полягає з одного боку у функціонуванні при дипломатичних установах, а з іншого боку, сутністю їх роботи є саме культура.

Культурні інституції у європейських державах отримують всебічну підтримку від держави, мають системний характер та демонструють, що культурна дипломатія належить до першочергового напрямку зовнішньої політики. Варто відзначити, що досліджуючи практики провідних інституцій, українські науковці, з плином часу та розвитком інтересу до культурної політики, активізують роботу над проявами культурної дипломатії у відносинах з країнами, що мали першочерговий інтерес для України. Зокрема, маємо напрацювання у країнах Болгарія, Греція, Молдова, Грузія, Польща, Ліван, Японія, Швейцарія, Угорщина, Туреччина, Італія, Велика Британія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, США.

Як вже зазначалося вище, після подій Революції Гідності культурна дипломатія стала розглядатися одним із рушійних «інструментів» адвокації інтересів України на міжнародній арені. Досягнення та невдачі, зміст та організаційну структуру культурної дипломатії після подій 2013-2014 років та відповідні рекомендації було зроблено, розглянувши ситуацію у країнах Європи та сусідніх, але праці, що почали активно з'являтися в наукових колах, не розглядали регіон Латинської Америки. Лише після повномасштабного вторгнення Україна розширила латиноамериканський вектор та активізувала не лише традиційну дипломатію, а й публічну. Зокрема, в розробленому аналітичним центром «Українська призма» аналізі зовнішньої політики України протягом 2023 року (2024), відзначено, що використання інструментів м'якої сили може виявитися ефективним у спілкуванні з країнами Глобального Півдня, оскільки деякі представники політичних еліт можуть утримуватися від публічних дій через складні дипломатичні відносини з росією. В умовах війни культурну дипломатію в Україні та дослідження впливу її м'якої сили розширюють межі наукового дискурсу, що відзначається у визнанні публічної та культурної дипломатії зокрема, вагомою

складовою зовнішніх відносин, що є підґрунтям для інституційного закріплення даного напрямку політики за підтримки держави.

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

2.1. Інституційне становлення культурної дипломатії в Україні: її місце зовнішній політиці

Протягом тривалого періоду часу Україна мала у світі стереотипний образ та сприймалася як периферія росії. Набуття Україною культурного суб'єктного визнання серед громадянських суспільств стало важливим фактором для відходу від спотвореного іміджу, нав'язаного росією для збереження не лише національної ідентичності, а й збереженню суверенітету з початком вторгнення у 2014 році. Визнання на державному рівні цінності культури, її розвитку та просування за межами України для формування міжнародного іміджу - це крок до захисту національних інтересів. Необхідність культурними засобами зміцнювати позитивне сприйняття України серед світової спільноти лежить в основі засадничих принципів культурної дипломатії, втілення напряду якої залежить від вироблення системних інституційних рішень на державному рівні. Тому що державна зацікавленість – це відзеркалення громадянської позиції щодо визнання важливості культури для суспільства. Демократичні цінності, які не лише просуває, а й захищає Україна, формують нашу націю як вільну та культурно збагачену, що пам'ятає своє минуле, шанує історію та дбає про збереження української національної ідентичності, попри усі спроби знищення цього ворогами.

Протягом перших років Незалежності України, як зазначав перший Міністр закордонних справ України Анатолій Зленко у своїй книзі «Зовнішньополітична стратегія та дипломатія України», що на початковому етапі становлення дипломатичної служби України основні зусилля були зосереджені на вирішенні першочергових завдань, пов'язаних із отриманням дипломатичного визнання з боку міжнародного співтовариства, підтвердження суверенного статусу країни, а також визнання її державних кордонів та територіальної цілісності. Зленко (2008) наголошує, що згодом стало очевидно, що діям українських представників на міжнародній арені бракує узгодженої концепції, яка з'явилася лише в липні 1993

року, коли Верховна Рада затвердила «Основні напрями зовнішньої політики України». Серед основних завдань зовнішньої політики було виділено останніми пунктами «захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України, надання їм допомоги згідно з міжнародним правом» та «поширення у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера». (Постанова Верховної Ради України Про Основні напрями зовнішньої політики України, 1993) Серед головних функцій виділено розвиток культури та освіти, підтримка контактів із українською діаспорою та інформаційна функція. Таким чином, на ранніх етапах вже було встановлено, що захист національних інтересів передбачає інформаційний напрямок, що покликаний доносити позиції України та пояснювати їх серед міжнародної спільноти і формувати позитивний образ країни. Механізми здійснення зовнішньої політики включали створення мережі культурних центрів України в країнах пріоритетного значення. Визнано інституційно про необхідність створення розгалуженої мережі інформаційних центрів та кореспондентських пунктів за кордоном. Така мережа дозволила б забезпечити належний рівень інформаційної підтримки зовнішньополітичних ініціатив України. Проте зазначене не відповідало реальному запиту на запровадження таких напрямків як публічна та культурна дипломатія. Описи функцій позиціонування та важливості інформаційного зовнішньополітичного напрямку роботи цілком узгоджуються з одними з функцій, які стосуються публічної та культурної дипломатії, проте це навіть термінологічно не згадується в документі. Хоча у своїй книзі «Дипломатія та політика» А. Зленко (2001) зазначає, що після першого етапу державного будівництва постали питання більш довготермінового характеру, що включали забезпечення позитивного іміджу держави та захист інтересів співвітчизників за кордоном, інституційного втілення відповідних рішень не прослідковувалося. Попри це, українська дослідниця Пересунько Т. зазначає, що інтерес до культурної дипломатії на рівні перших осіб все ж був виявлений ще у 1993 році. Зокрема, дослідниця (2017) згадує про документи з архіву Міністерства закордонних справ, у яких політика щодо культурної дипломатії України

розглядалася на найвищому державному рівні ще у 1993 році. За словами авторки, в 1993 році відомий український письменник і голова Товариства «Україна-Світ» Іван Драч офіційно звернувся до керівництва держави, а саме Президента Леоніда Кравчука, Міністра закордонних справ Анатолія Зленка та віце-прем'єра Миколи Жулинського. У своїй доповідній записці Іван Драч наголошував на тому, що на Заході Україну продовжували сприймати як частину Росії. Тож він закликав владу до кардинально нового підходу у питанні культурних зв'язків України зі світом, реалізації якісно нової тактики культурного представлення нашої держави та створення Інститутів української культури за кордоном. Таким чином, ще на початку 90-х було порушено питання необхідності активного використання культурної дипломатії для формування позитивного іміджу незалежної України. Відповідно до наказу Міністерства культури України від 25 січня 1993 року № 7 «Про реорганізацію культурно - освітнього центру «Дружба» було створено Державну агенцію промоції культури. (Статут Державної агенції промоції України, 2012, ст. 2) Результативність діяльності даної організації залишається малозрозумілою, адже попри існування донині, організація не має публічного доступу до своїх ресурсів, не має організаційної складової, звітності, офіційного сайту, окрім сторінки у фейсбуці. Як підкреслює українська дослідниця О. Розумна (2016), попри наміри створити спеціалізовану інституцію для просування української культури за кордоном, реалізувати цей задум на практиці так і не вдалося. За її словами, немає жодних свідчень про те, що на базі згаданої агенції були розроблені та впроваджені програми закордонних презентацій українського культурного надбання. Практична реалізація плану створення центрів при дипломатичних представництвах України була розпочата ще до появи правового підґрунтя, але часто ще без участі українських посольств. 14 травня 1993 р. була прийнята історична постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Культурного центру України в Москві», однак офіційне відкриття центру відбулося лише у 1998 р. У середині 2000х рр. така діяльність значно активізувалася: наприклад, у 2004 р. було створено Культурно-інформаційний центр Посольства України в Франції, у 2006 р.— в Польщі, у 2008 р.— в Греції і т.д (Гавриленко, 2013,

ст. 527) Відповідно до указу Президента від 20 лютого 2006 року № 142 у складі закордонних дипломатичних установ України були створені культурно-інформаційні центри. Основними завданнями цих центрів визначалися: сприяння розвитку міжнародного співробітництва України з країною перебування у сферах культури, освіти, науки і техніки, туризму, фізичної культури і спорту; поширення в країні перебування інформації про Україну; ознайомлення громадян цієї країни з історією та культурою України, сприяння вивченню української мови на її території; підтримання зв'язків з українцями за кордоном, сприяння задоволенню їхніх культурно-мовних, інформаційних та інших потреб; поширення інформації про туристичні можливості й привабливість України, сприяння співробітництву з країною перебування у туристичній галузі.

Важливим є зазначення географії створення культурно-інформаційних центрів: росія, Польща, Австрія, Франція, Молдова, Білорусь, Казахстан, США, Румунія, Болгарія, Грузія, Німеччина, Ізраїль, Великобританія, Словаччина, Канада, Чехія, Італія, Португалія, Узбекистан, Естонія, КНР, Греція, Туркменістан, Угорщина, Іспанія. Таким чином, уряд почав створювати центри у майже 30 країнах світу, попри це, дослідниця Мусієнко Н. (2016) зазначає, що їх «малоефективна діяльність була обумовлена цілим рядом факторів — починаючи з відсутності і бюджету, і мотивації». Цікавим фактом є не тільки те, що Міністерство закордонних справ не оновлює інформацію про те, де відкриті такі центри, але й те, що актуальну інформацію про діяльність таких центрів можна знайти лише щодо декількох найактивніших з них. Таким чином, виникає парадоксальна ситуація, коли установи, які мають інформувати закордонну громадськість про Україну, не можуть гучно повідомити навіть про своє існування та діяльність. (Гавриленко, 2013, ст.527) Досить поширеною також є критика того факту, що культурні заходи, які організовані цими центрами, у більшості координуються організаціями української діаспори, попри те, що відповідальність саме посольств та МЗС підтримувати українців за кордоном. Зокрема, цю думку підтримує у своїх роботах українська дослідниця Бурейко та акцентує свою увагу на тому, що за втілення публічної дипломатії певний час відповідали культурно-інформаційні центри

(розповсюдження інформації про Україну за кордоном, ознайомлення іноземної аудиторії з українською історією та культурою, тощо), діяльність яких «обмежувалася формально-протокольною чи представницькою діяльністю, без постійної та систематизованої координації. Крім того, цим центрам часто не вистачало відповідних фінансових ресурсів і людського капіталу. Тому їхня робота не дала очікуваного ефекту, оскільки бракувало «свіжих бачень», які знову ж таки потребували стратегічної підтримки.» (Бурейко, 2021) Українська дослідниця Пересунько Т. (2017) критично оцінює ефективність культурно-інформаційних центрів при дипломатичних представництвах та Державної агенції промоції культури України. На її думку, ці інституції не змогли належним чином сприяти підвищенню пізнаваності української культури та формуванню виразного культурного бренду країни у світі. Програмний експерт Українського Інституту Оскар Слущенко вказує, що «В силу обмежених фінансових ресурсів, відсутності стратегічного бачення та втілення подібний формат не став ефективним». (Додаток 2, ст. 92) За словами дослідника Ціватого (2011), незважаючи на певні недоліки, культурно-інформаційні центри відіграють важливу роль, поєднуючи освітню та культурну складові, що дозволяє всебічно представити духовний розвиток держави. Автор наголошує, що ці центри стали ключовим комунікаційним каналом за кордоном, який сприяв формуванню позитивного іміджу України. Він зазначає, що протягом 2008-2011 років у цих установах було організовано та проведено понад 4000 значущих громадсько-політичних заходів, спрямованих на популяризацію української культури та держави загалом.

Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність культурно-інформаційних центрів постає об'єктом дискусій у наукових колах, що відображає відсутність загальної суспільної згоди у стратегії та інструментах реалізації культурної дипломатії. Позитивним фактом про певні зрушення протягом останніх років є, наприклад, те, що у 2011 р. вперше від часів Незалежності, МЗС України представило вищезгадану «Стратегію позиціонування України за кордоном». Це свідчить про поступове укорінення у свідомості високопосадовців розуміння необхідності підтримувати позитивний імідж країни задля використання у

подальшому «м'якої сили». (Гавриленко, 2013, ст. 529) В той час питання інституціоналізації культурної дипломатії України перейшло з відання культурного відомства під юрисдикцію Міністерства закордонних справ. 22 грудня 2015 року МЗС України оголосило про створення у своїй структурі Управління публічної дипломатії, а також окремого відділу, відповідального за культурну дипломатію. Таким чином, подальший розвиток інституційного забезпечення культурно-дипломатичної діяльності став прерогативою зовнішньополітичного відомства країни, яке взяло на себе координуючу роль у цьому напрямку.

З початком російської агресії проти України культурна дипломатія – як комплекс планових заходів щодо донесення конкретних меседжів про Україну для впливу на формування громадської думки в інших країнах стала життєвоважливим фактором донесення позиції України та її виживання. Саме у 2015 році в Україні розпочалася інституціоналізація культурної дипломатії та намітилися перші ознаки системності у підходах до її формування та реалізації. Як підкреслює українська дослідниця Черненко Т. (2017), нестача об'єктивної інформації про Україну, її історію, культуру та сучасне життя створює труднощі для об'єктивного розуміння подій в нашій країні світовою спільнотою. У часи гібридних війн репутація та позитивна впізнаваність країни стає запорукою її безпеки. Тому, починаючи з 2015 року, МЗС «взяло на озброєння» такий інструмент як публічна дипломатія, поступово розбудовуючи свої інституційні спроможності у цій сфері. Протягом декількох наступних років відбувалися укорінення та інституалізація публічної дипломатії у роботі МЗС, розроблялася необхідна для роботи нормативна база. (Матяш, 2021, ст.29) У аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень, що підготувала дослідниця Розумна О. (2015), зазначається, що офіційне визнання на державному рівні політики культурної дипломатії відбулося у 2015 році, коли розпочалась діяльність в рамках Національної Ради реформ щодо просування інтересів України.

Як результат усвідомлення інституційного закріплення напрямку став Перший форум культурної дипломатії, який сприяв остаточному переходу до підпорядкування сфери до МЗС. Міністр закордонних справ Павло Клімкін

оголосив, що «Вперше культурна дипломатія з'явиться в структурі МЗС як цілісна концепція» і додав, що саме через мистецтво відбуватиметься комунікація сенсів України». (Клімкін, 2015) Наприкінці 2015 року створюється «самостійний структурний підрозділ - Управління публічної дипломатії. Створення Управління означає впровадження в системі Міністерства публічної дипломатії як нового механізму популяризації України у світі та взаємодії з громадськістю». (Міністерство закордонних справ, 2015) У березні 2015 року в Міністерстві культури України відбулося перше експертне обговорення проекту Концепції Українського Інституту. (Міністерство культури, 2015) Тим не менш, як зазначає Розумна О. (2015), що попри інтенсивну динамічність в процесі інституалізації культурної дипломатії, ці кроки не були логічно пов'язаними, що, як наслідок, простежувалось у низькій результативності. Послідовним продовженням інституціоналізації стало проведення Другого форуму культурної дипломатії у 2016 році, де були напрацьовані рекомендації щодо ефективного втілення, головним чином було відзначено потребу у розробці цілісної повноцінної стратегії культурної дипломатії України. Пізніше, у жовтні 2016 році Кабінетом міністрів було ухвалено Концепцію популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. (Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, 2016) Метою концепції було прийнято популяризацію України за кордоном, створення її позитивного іміджу та забезпечення на міжвідомчому рівні скоординованої діяльності та поширення достовірної інформації про державу для захисту Аїї національних інтересів. Таким чином, після повномасштабного вторгнення простежується динаміка у розвитку інституалізації культурної дипломатії, проте відсутність спільного бачення між різними відомствами у створенні профільного органу, що був би самодостатнім у своїй діяльності, висвітлює недостатній рівень розуміння майбутньої стратегії та впровадження напрямку. Ініціативи, хоча і відбуваються з більш послідовним розвитком, зазнають критики зі сторони експертів та не дають бажаних результатів

через брак синергії між органами влади, експертним середовищем та громадськістю.

2.2. Створення профільної державної організації культурної дипломатії «Український інститут»

Першим кроком, що істотно вплинув на інституціоналізацію культурної дипломатії стало ухвалення рішення у червні 2017 року про створення у сфері управління Міністерства закордонних справ державної установи «Український інститут», що знаходиться у підпорядкуванні МЗС, проте незалежним у формуванні стратегії діяльності. Міністр Павло Клімкін наголосив, що «як створення цієї інституції, так і її подальша робота, мають базуватися на інклюзивному підході - залученні широкого кола учасників від держави, громадського сектору, бізнесу, а також експертів з-за кордону та української діаспори». (Клімкін, 2017) Програмний експерт з Аргентини, Бразилії та Мексики зазначає, що «світоглядна еволюція у 2015 році та план інституціоналізації культурної дипломатії України, прийнятий Дмитром Кулебою за сприяння міністра закордонних справ Павла Клімкіна із залученням до стратегування культурних менеджерів мала потужний імпульс для розвитку загалом публічної дипломатії. Створення Українського інституту та його подальша еволюція є логічним наслідком цього процесу». (Додаток 2, ст. 92) Українська дослідниця Матяш І. у своїх роботах зазначає, що «заснування Українського інституту стало епохальною подією в історії сучасної України. (Матяш, 2021, ст. 100) Утворення цінне тим, що вперше з'явилась профільна державна установа, яка вестиме комунікацію зі світом засобами культури. У своїй діяльності Український інститут керується Статутом (2021) та нормативно-правовими актами, які окреслюють засади зовнішньої політики України, зокрема, в частині завдань культурної дипломатії. Місія Інституту полягає у зміцненні міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Протягом трьох років відбувалося організаційне становлення організації, що супроводжувалося створенням статуту, наглядової ради та конкурсу на посаду Генерального директора. Тому, лише у липні 2020 року Інститут презентував

п'ятирічну стратегію до 2024 року, в якій викладено сенс організації, планування діяльності, цілі та механізми їх реалізації. Відповідно до Наказу МЗС України № 29 щодо нової редакції Статуту Українського інституту від 27 січня 2021 року метою діяльності Інституту є «зміцнення міжнародного авторитету України засобами культурної дипломатії, покращення розуміння та сприйняття України та українців у світі, налагодження і розвиток міжнародних культурних відносин між Україною та іншими країнами, формування позитивного міжнародного іміджу України». (Статут УІ, 2021) Проте, метою визначається не лише передача інформації, але й зміна сприйняття, поведінки громадян інших країн у ставленні до України. Відповідно до цілей, основними напрямками програмної діяльності стали мистецькі програми, кроссекторальні програми, академічні програми, громадянське суспільство та поширення української мови. Суттєвим підкріпленням організаційної складової УІ стало затвердження МЗС стратегії публічної дипломатії, що закріпила за публічною дипломатією місце як окремої сфери зовнішньої політики України на стратегічному рівні. Генеральний директор Інституту Шейко В. та українська дослідниця Філевська Т. стверджує, що «Діяльність Українського інституту — свідчення пріоритетності культурної дипломатії для України й усвідомлення значення формування позитивного іміджу держави». (Філевська, Шейко, 2021, ст.124) Дослідниця культурної дипломатії Бурейко Н. зазначає, що стратегія «дає відповіді на питання, які раніше часто «зашкалювали»». (Бурейко, 2021) Варто звернути увагу, що розробка стратегії відбувалася на рівні експертних обговорень із залученням громадськості, зокрема, Шейко В. зазначає, що «документ є підсумком низки публічних і внутрішніх стратегічних сесій, відкритих дискусій, ознайомчих поїздок, кабінетних досліджень, а також сотень зустрічей, розмов та консультацій». (Шейко, 2020) Отже, протягом довгого періоду спорадичного інтересу до культурної дипломатії та розбіжностей у спільному баченні діяльності напрямку, розробка стратегій публічної дипломатії та діяльності УІ вперше засвідчила синергію між акторами, що забезпечують впровадження культурної дипломатії та відповідають реальному запиту громадськості на вирішення проблем. Варто відмітити, що у стратегії

визначається «дослідження та аналітика» одним з напрямів діяльності Інституту. Дослідниця Бурейко (2021) зазначає, що визнання аналітики для успішної роботи сфери публічної дипломатії ще не є загальноприйнятою практикою, тому його закріплення в стратегії є важливим кроком.

Впровадження культурної дипломатії не обмежуються лише зусиллями МЗС, адже потребують сикронізованих дій всіх дотичних державних інституцій й неурядових організацій, проте географія діяльності Українського інституту має відповідати зовнішньополітичним пріоритетам держави та визначатися в синергії з МЗС України. З першого року функціонування Інститут почав працювати в євроатлантичному напрямку. У середньостроковій стратегії врахували країни, де зосереджено найважливіші для міжнародної співпраці культурні та освітні інституції та передбачає її поетапне розширення. (Філевська, Шейко, 2021, ст.119) Стратегія детально розглядає географічні аспекти з урахуванням зовнішньополітичних пріоритетів України в культурній дипломатії. У Стратегії вказано, що географія діяльності може коригуватися відповідно до зовнішньополітичних пріоритетів України, наявних ресурсів та практичних завдань культурної дипломатії, але попри це пріоритетність та етапність розширення не включала країни регіону Латинської Америки. Відповідно до фокусу даної роботи на особливостях реалізації культурної дипломатії України у Бразилії, варто зауважити, що Бразилія як пріоритетна країна у Стратегії публічної дипломатії розглядається лише у напрямках діяльності цифрової дипломатії та просування туристичного потенціалу. Для культурної дипломатії відзначаються країни, що включені до географії діяльності УІ (США, Канада, Велика Британія, Нідерланди, Франція, Німеччина, Польща, Литва, Італія, Австрія, Угорщина, Сербія, Туреччина, Ізраїль, Катар, ОАЕ, КНР, Японія).

Таким чином, можна стверджувати, що протягом довгого періоду простежується несистемність проведення політики культурної дипломатії. Активно розвиватись напрям культурної дипломатії в Україні почав з 2014 року, але відсутність єдиної державної візії щодо роботи відповідних інституцій зіграла вирішальну роль в реалізації відповідних рішень, що вставали результатом браку

синергії між відповідними акторами. Заснування Українського інституту, напрацювання спільної стратегії, узгодженої зі Стратегією публічної дипломатії та зовнішньополітичними цілями України сприяло остаточному затвердженню на державному рівні місця культурної дипломатії та інституціоналізації напрямку. Попри це, зазначені документи не залишають місця для втілення культурної дипломатії в регіоні Латинської Америки, що відображається на застосуванні «м'якої сили» у відносинах з Бразилією та позначається відсутністю послідовної культурної політики, що детальніше розглянуто у наступних розділах.

2.3. Культурні заходи в Бразилії

З переліку ЗДУ (закордонні дипломатичні установи), у складі яких утворились культурно-інформаційні центри від 2006 року, в Бразилії не відкривалось відповідного, тому, згідно з Положенням про закордонні дипломатичні установи (1992) саме посольство України відіграло роль у поширенні інформації про Україну в державі перебування, зокрема, про становище в Україні і події міжнародного життя, заохочення дружніх відносин між Україною і державою, перебування та розвиток їх співробітництва в галузі економіки, культури і науки. (Положення, 1992, втратило чинність з 2021) Тому, прослідкувати діяльність у сфері культурних відносин можна лише з офіційного сайту Посольства України у Федеративній республіці Бразилія. (Додаток 1) Попри те, що у 2010 р. президент Федеративної Республіки Бразилія Луїс Інасіу Лула да Сілва підписав закон, який проголошував 24 серпня в Бразилії національним Днем української громади, цієї надважливої події не висвітлено на сайті, адже перша публікація на сайті наявна від 04.02.2010. Протягом 2010 року прослідковується новинна діяльність, що висвітлює зустрічі посла з представниками урядових кіл та інші офіційні заяви представництва. Єдиною культурною подією, що висвітлена на сайті є проведення XVII Національного фестивалю українського танцю українською діаспорою, до якої долучився посол України в Бразилії І. О. Грушко, також у цій ж публікації згадується про урочисті заходи з відзначення 120-ї річниці української імміграції до Бразилії. Впродовж 2011 року основна увага послідовно

від попереднього року приділялась зустрічам посла України в Бразилії, його співучастям в урочистостях, більшість з яких організовувалась представництвами української громади. Зокрема, посол відвідував такі заходи, як День України в Паранагуа, відкритті меморіальної дошки українським іммігрантам на набережній міста, святкування початку роботи XVII Конгресу українців Бразилії в м. Курітіба. До заходів, організованих за сприяння Посольства, можна віднести наступні: зустріч посла з директором Інституту Ріо-Бранку для обговорення активізації співпраці між Дипломатичною академією України при МЗС України та Інститутом, візит до штату Парана та обговорення заходів з відзначення 120-ї річниці початку української імміграції до Бразилії. Важливою подією є прийняття з нагоди 20-ї річниці Незалежності України, зокрема, посольством з нагоди свята організовано погашення поштової марки, випущеної бразильським підприємством поштового зв'язку з нагоди 20-ї річниці Незалежності нашої держави та 120-річчя української імміграції до Бразилії, фотовиставки та виставки картин петриківського розпису «Мальовнича Україна». Впродовж 2012 року з'являються публікації звернень президента з приводу визначних дат, зокрема, у День Соборності, у День пам'яті Героїв Крут, пам'ять жертв політичних репресій, голодоморів тощо, але не відбувається жодних подій щодо цих заходів у Бразилії або ж вони не висвітлюються належним чином на офіційній сторінці сайту, який є головним у відображенні цих подій. Порівняно з попередніми роками кількість згадок щодо культурних заходів у 2012 році збільшується, зокрема, їх нараховано 15 за річний період. Зустрічі посла починають розширюватися на культурному напрямку, зокрема, Р. В. Троненко зустрічається з керівництвом Національного Заслуженого Академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського, з бразильським режисером українського походження Г. Пашко, вручає орден княгині Ольги III ступеня громадянці Бразилії, голові Асоціації майстрів прикладного мистецтва та писанкарів цієї країни Тетяні Бащин. Налічується всього одна ініціатива, що позначена як організована посольством: розробка спеціального художнього дизайну лотерейного квитка, що на вшанування української громади Державним банком «Caixa Econômica Federal» вирішено присвятити один з лотерейних квитків

українській громаді. На офіційному прийнятті з нагоди Дня Незалежності України згадано лише виступ посла, без приурочених подій до цього, на противагу тим, які відбувались у 2011 році. Попри це, культурні заходи все ж влаштовувались за сприяння представництвами української громади в Бразилії: організація філологічним департаментом університету «Unicentro» II семінару мови та культури, присвяченого творчості видатної бразильської поетеси українського походження Олені Колодій та пам'ятного вечора з Дня Народження поетеси Товариством прихильників української культури; X фестивалю Івана Купала фольклорним колективом української громади м. Маллет «Спомин», 51-ого фольклорно-етнічного фестивалю штату Парана, представлення стенду України в університеті «Uniceub», заходу «Вечорниці» Українською жіночою організацією, XIX Національний фестиваль українського танцю місцевим українським фольклорним колективом «Спомин», заходи у м. Куритіба з вшанування пам'яті жертв голодоморів, концерту «Різдвяний вечір» хором при Соборі Святого Іоанна Хрестителя Української греко-католицької церкви в Бразилії. Важливими є заходи, що організовувались за ініціативи глави Української православної церкви в Бразилії Владики Єремії, що є громадянином Бразилії українського походження: виставка православних ікон та інших подій. Посол України брав участь у деяких з цих урочистостей, проте не згадується про безпосередню участь в організації/фінансуванні події, окрім виступів на них. Згадується про Державну Програму співпраці із закордонними українцями від 18 липня 2012 року до 2015 року, в рамках якої було проведено у листопаді майстер-класи з українського народного танцю фахівцями з України - хореограф-балетмейстер Григорій Воронов та солісти ансамблю «Калина» Юлія Білошкурська та Сергій Жиган. Також в рамках цієї програми згадується про навчання бразильців в українських університетах. Більшість заходів відбувалися у штаті Парана, де проживають понад 500 тис. нащадків українців, особливо в містах Куритіба, Маллет, Прудентополіс, Каскавел. Окремі події також мали місце у Ріо-де-Жанейро та Бразилія. Згадані заходи організовуються українською діаспорою в Бразилії, що представлені Українсько-Бразильською Центральною Репрезентацією (орган, який об'єднує

громадські та релігійні організації, що представляють півмільйона бразильців українського походження), Українським товариством в Бразилії «Хлібороб» (штат Парана), Товариством Соборність (Сан-Паулу). Основними представниками української культури на заходах були місцеві українські фольклорні колективи діаспори, переважно зі штату Парана, а також запрошені фахівці з України. Основними українськими фольклорними колективами були: «Спомин» з міста Маллет, «Полтава» та «Барвінок» та хори української громади міста Куритіба. Протягом 2013 року простежується більша кількість публікацій та згадок щодо культурних подій та інформаційної складової щодо висвітлення певних дат, важливих для української культури. Першою публікацією у році є перелік виставково-ярмаркових заходів у Бразилії, проте у документі не згадується участь українських представників, і, загалом, подібний документ єдиний у своїй комунікації на сайті: переліку заходів, що стосуються української культури не публікувалося протягом всього досліджуваного періоду. Активно висвітлюються події, що організовуються українською громадою, їх кількість сягає більше 30-ти. Підсумовуючи діяльність діаспори, можна виділити основні організації у репрезентації української культури у Бразилії, що простежується у їх активній діяльності протягом усього періоду дослідження: за асоціації митців української писанки прикладного мистецтва у штаті Парана був організований Великодній базар в Куритібі, активно брали участь у заходах згадані у огляду 2012 року колективи «Полтава» та «Барвінок» (52-й Фольклорно-етнічний фестиваль Парани, «Вечорниці» та інші), колектив «Київ», утворений Товариством «Соборність» (захід з нагоди Дня Народження Шевченка, відзначення 22-ї річниці Незалежності в м. Сан Паулу), Суботня школа імені Лесі Українки при Українському товаристві Бразилії (Великодній базар в Куритібі, «Вечорниці, «Різдвяний вечір»); фольклорний колектив «Веселка» («Українська ніч», відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка). Варто зауважити, що «Українська ніч» протягом 20 років проводиться щорічно українським фольклорним колективом «Веселка» і входить до щорічного календарю культурних заходів штату Парана, проте висвітлювалась подія на сайті Посольства лише у 2013 році. Теж ж саме стосується

висвітлення проведення Українським товариством Бразилії «Вечорниць» з 1957 року по сьогодні, що згадується лише у 2012, 2012 та 2014 роках. Разом з діяльністю української діаспори висвітлюється залученість Української православної церкви в Бразилії та Архієпископа Єремії (громадянина Бразилії українського походження) та Української греко-католицької церкви в Бразилії. На запрошення асоціації української молоді Бразилії було проведено в Бразилії майстер-класи солістом Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П.Вірського. Попри те, що не вказано про участь Посольства, інша публікація, що стосується зустрічі посла з лідерами української громади вказує на те, що діспора висловлює подяку за організацію одного із найкращих хореографів ансамблю. Зокрема, у цій ж публікації згадуються подяка за сприяння в організації Національним педагогічним університетом України ім. М. Драгоманова дистанційних курсів з вивчення української мови на базі Федерального університету штату Парана та обговорення підготовки до відзначення в Бразилії 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Жодні інші конкретні події не згадуються у новині, що знову ж таки підкреслює недостатній рівень або залученості державного органу влади України у проведення заходів, або, з огляду на даний аналіз, недостатній рівень висвітлення подій. 2013 рік збагачений на заходи, присвячені творчості Шевченка, а під час однієї з подій, за матеріалами публікації, згадується про роботу над перекладами віршів поета португальською мовою бразильських письменниць українського походження Олени Колодій та Віри Селянської (Вовк). Як і протягом 2012 року важко чітко відслідкувати діяльність Посольства в організації заходів, тому що події діляться на ті, що за сприяння посольства, ті, де посол/консул взяв участь/оголосив промову, та ті, де нічого не згадується про участь, проте факт висвітлення подій на офіційній сторінці викликає питання щодо залучення до заходів. До заходів, які згадуються та є організованими Посольством, відносяться наступні: вшанування Дня Соборності та Свободи України, підготовку до відзначення в Бразилії 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка та співробітництво у культурній сфері, урочисте богослужіння з нагоди святкування 1025-річчя Хрещення Київської Русі, урочисте

підняття Державного Прапора України з нагоди 22-ї річниці Незалежності України, дипломатичний ярмарок (представлені роботи Голова Асоціації майстрів прикладного мистецтва та писанкарів Бразилії Тетяна Башин). Варто виділити організацію «Місяця України» в рамках проекту Культурний паспорт (разом з Національною радою з наукового та технологічного розвитку Бразилії), де відбувалась демонстрація фільмів Олександра Довженка, Віктора Іванова, Гуто Пашко та Андрея Калабоа, Леоніда Бикова та виступи культурних, освітніх та державних діячів Бразилії та України. До подій, у яких вказано про участь/виступ посла або ж консула варто віднести: культурний захід «Вечір націй», що був організований Федеральним Університетом м.Бразиліа та коледжем Маккензі; захід, присвячений підготовці до відзначення 200-річчя з дня народження великого українського поета Т. Г. Шевченка; літургію в пам'ять загиблих внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС, організована українською громадою в соборі Святого Димитрія; Святу Божественну Літургію з нагоди 1025-річчя Хрещення Київської Русі-України за участі Української православної церкви в Бразилії; відзначення 22-ї річниці Незалежності України в м. Сан-Паулу за організації Товариства «Соборність», культурних захід «Вечорниці» за організації Українським Товариством Бразилії; I-у Книжково-читацьку бієнале, XX-й Національний фестиваль українського танцю, Богослужіння з нагоди 80-х роковин Голодомору 1932-1933 рр. в Україні. Цікаво відзначити, що лише у 2013 році опубліковано новину про визначну подію 2011 року, коли у рамках святкування 20-річчя Незалежності України, делегація з 186 бразильців відвідала Україну, в результаті чого режисери Гуто Пашко і Андреа Калабоа зняли документальну стрічку «Так, ми також українці». Порівняно з 2012 роком, у 2013 році були помітнішими міжнародні культурні зв'язки: візит української співачки Руслани, участь колективів з інших країн на фестивалях. Більшість заходів, як і в 2012 році, проходили у штаті з найбільшою чисельністю української діаспори Парана (Куритіба, Прудентополіс, Кампу-Моурау, Уніао-да-Віторія, Мафра). Окремі події відбувалися у Сан-Паулу, Ріо-де-Жанейро, Бразиліа. Варто відзначити початок показів фільмів Олександра Довженка та покликання на їх перегляди онлайн.

Окрім згаданих у 2012 році колективів, були представлені також наступні колективи фольклорний колектив «Веселка» з міста Прудентополіс - провів щорічну «Українську ніч» 7 вересня. Фольклорний колектив «Весна» з міста Мафра (штат Санта-Катаріна) був організатором XX Національного фестивалю українського танцю 16 листопада. Хори української громади міста Куритіба взяли участь у різдвяному концерті хорового співу 14 грудня. Учні місцевої школи Божої Матері Покровительки та слухачі Інституту Святого Серця Ісусового в Прудентополісі представили Шевченківські вистави та хорові номери у рамках відзначення 200-річчя Шевченка. З огляду на те, що події листопада 2013 року стали початком трагічних подій та кардинальних змін в Україні, варто простежити відсутність будь-яких заходів, приурочених до цих подій. Висвітлення новин відірване від реальності: повідомляли про проведення у березні в Києві в приміщенні Київської муніципальної української академії танцю ім. Сержа Лифаря про Міжнародний конкурс класичної та сучасної хореографії, зустрічалися вітання з Новим роком та Днем Святого Миколая, з 22-ою річницею проведення Всеукраїнського референдуму на підтвердження Акта проголошення незалежності України. В основному були заяви М.Азарова, В.Януковича, Міністра закордонних справ Леоніда Кожари. Лише 22 лютого 2014 року відбулася перша акція: панахида за загиблими під час сутичок у Києві. Надалі заходи стосувалися маніфестацій в знак протесту проти окупації Криму росією, вшанування загиблих, відкриття у Посольстві Книги Співчуття та ін.

У 2014 році активно ведеться інформаційна кампанія про події в Україні та діяльність офіційних осіб. Висвітлюються візити, зустрічі коментарі, звернення діаспори та офіційних осіб України до бразильців, заклики до підтримки України. Зустрічаються заяви щодо критики бразильської позиції стосовно анексії Криму та російської агресії на сході України. Варто відзначити збільшення публікацій мовою оригіналу (португальською) та активну організацію акцій на підтримку України діаспорою. Щодо культурних заходів продовжується певна неясність щодо організацій безпосередньо Посольством заходів, а також з огляду на закриття

консульства наприкінці року у місті Куритіба, варто зауважити, що фінансова підтримка скорочувалась, тому і культурних заходів не переважало, у порівнянні з минулими роками. До заходів, організованих Посольством відносяться: відкриття Книги Співчуття, Ініціатива «Наші кольори» (освічення Кришталевого Палацу Ботанічного Саду та монумента Христа Спасителя у національні кольори України), Акція на підтримку кампанії «Рожевий Жовтень», організація Дня Святого Миколая. Провідну роль в організації заходів відігравали українські громадські організації, товариства, фольклорні колективи, церкви. Найактивнішими продовжували залишатися Українське товариство Бразилії, фольклорні колективи «Барвінок», «Полтава», «Веселка», Українська фольклорна група «Іван Купало», Товариство «Соборність», Український фольклорний колектив «Фіалка», «Соняшник», Товариство прихильників української культури. Починаючи з лютого 2014 року, активно проводились заходи на підтримку України в зв'язку з Євромайданом та російською агресією (маніфестації, панахиди за загиблими, лекції). Попри те, що культурні щорічні заходи фольклорних колективів Бразилії продовжували організовуватися, головною ідеєю більшості у 2014 році була підтримка України, що простежувалась у таких заходах як фотопроект «Ukraine fight for freedom» (охоплює період від листопада 2013 року), проведення лекції «Україна після Майдану: політика, церква і суспільство», акції «Я бразилець (бразилійка) та підтримую вільну і суверенну Україну», виступ Руслани на конференції TEDx Liberdade у м. Сан-Паулу, де співачка на честь української громади Бразилії виконала Гімн України у оригінальній версії, а також уперше португальською мовою.

Висвітлювалися зустрічі української громади з парламентською групою дружби з Україною в Національному конгресі Бразилії та з представниками Бразилії у Федеральному Сенаті. Перманентно почали з'являтися публікації португальською мовою про події в Україні та заяви про підтримку України до бразильського суспільства. Спостерігається збільшення коментарів щодо пояснень дій України та подій, зокрема, про проведення АТО та спростуванню російських звинувачень та

маніпуляцій про участь «Правого сектору» та інших формувань, про організацію нелегітимних «референдумів», про статус Донецької та Луганської областей тощо.

Подальша діяльність фокусується на інформаційній складовій, а публікації стосуються заяв, звернень, повідомлень про події в Україні, про російську агресію, зустрічей президента України, підписання угод, тому культурні заходи не є у фокусі уваги. Поступово збільшується кількість інтерв'ю бразильським медіа, виступи українських представників у містах з чисельною українською громадою супроводжуються акціями на підтримку України. Попри те, що більшість культурних подій не приурочені до тематики війни, на деяких з них проводились акції на підтримку України та засудження терористичних актів в Україні.

Порівняно з 2014 роком, у 2015 році спостерігається дещо менша кількість заходів, проте зберігається високий рівень активності діаспори. Більший акцент робиться на обговоренні ситуації в Україні та наданні допомоги постраждалим від конфлікту. Також помітні заходи культурного обміну, як-от гастролі Київського балету в Бразилії. У 2015 році активно використовувалися можливості кіно та документалістики для висвітлення української тематики, зокрема, фільму «Іван» бразильського режисера українського походження Гуто Пашка.

У 2016 році простежується дещо менша активність щодо кількості заходів. Проте зберігається акцент на висвітленні ситуації в Україні, зокрема окупації Криму. Продовжується організація перегляду фільмів для представлення української тематики бразильцям, зокрема, посольство України вперше взяло участь у заході «Тиждень Франкофонії», представляючи фільм бразильського режисера українського походження Гуто Пашка «Іван». Організувалось Посольством офіційне прийняття з нагоди 25-ї річниці Незалежності України та 125-ї річниці початку української імміграції до Бразилії. Висвітлення культурних заходів, організованих українською діаспорою, як і в 2017 році характеризується доволі перманентними публікаціями, більша увага сайту прикута до висвітлення діяльності офіційних осіб, хоча, з огляду на високу активність української діаспори в Бразилії, можливе припущення щодо неякісного інформування щодо культурних заходів. Однією з визначних подій 2017 року стало підписання губернатором штату

Парана Бету Рішем закону, відповідно до якого до Офіційного Календаря визначних дат штату Парана внесено День Козацького Братства. Також варто відзначити проведення масштабного культурного заходу у столиці Бразилії «Україна – Парана: єдина культурна спадщина».

У 2018 році послідовно третій рік поспіль Посольство України в Бразилії бере участь у Фестивалі Франкофонії. Варто підкреслити, що більшість заходів продовжує організовуватися громадою, на які запрошуюють посла, тобто не є ініціативою посольства, зокрема, це стосується святкування у штаті Парана Великодня, 45-го Конгресу Українсько-Бразильської молоді, концерту-реквієм за жертвами Голодомору в Україні 1932-1933 років та інші. До заходів за сприяння Посольства України в Бразилії можна віднести виставку в Сенаті "Україна. 1932-1933: геноцид голодом", лекцію «Україна в центрі уваги» та зустріч з Міністром юстиції України Павлом Петренком, показ фільмів Кіри Муратової на Міжнародному кінофестивалі «Lobo Fest», відкриття португаломовної фотовиставки у Федеральному Сенаті Національного конгресу Бразилії «Україна.1932-1933.Геноцид голодом», турне Київського балету та бразильська прем'єра фільму «Донбас» українського режисера Сергія Лозниці та Національного фестивалю українського танцю, що проходить з 2010 року щорічно.

2019 рік визначається проведенням перших Днів українського кіно в Бразилії за підтримки Посольства України, виступом гурту «Даха Браха» на міжнародному рок-фестивалі «Rock in Rio» та офіційним відкриття виставки «Голодомор: Україна 1932-1933: Геноцид Голодом» в Католицькому університеті м.Бразилія. Загалом, у цьому році мало публікацій про культурні заходи, більшість новин фокусуються на згадках заяв, виступів та інших подій щодо України на міжнародних майданчиках.

Пандемія коронавірусу суттєво вплинула на проведення культурних заходів, проте спостерігаються пошуки нових форм комунікації, зокрема, проведення Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Політехніка Львів» (МІОК) зимової школи україністики в режимі онлайн. Проте, варто звернути увагу на те, що інші заходи не мають бразильського

фокусу. Проведення Українським інститутом разом з фестивалем афро-американської та імпровізаційної музики “Am I Jazz?” онлайн шоукейс-фестивалю спрямований на усю міжнародну спільноту, те ж стосується організації МЗС України та Українським інститутом національної пам’яті «Віртуального некрополю української еміграції», акції флешмобу відеопривітань до 75-річчя ЮНЕСКО та радіодиктанту національної єдності. 2021 рік відзначений рішенням місцевої влади муніципалітету Прудентополіс надати українській мові статусу офіційної за сприяння Українсько-бразильської репрезентації. Загалом, протягом року, суголосно з попереднім 2020 роком, фокус не зосереджений на конкретних подіях у Бразилії. Простежується тенденції до відсутності публікацій щодо заходів, організованих українською громадою, натомість збільшуються згадки про запуски МЗС України таких проєктів, як UKRAINE.UA про сучасну Україну для іноземних аудиторій, кампанії «Місяць культурної дипломатії України» спільно з ГО «Вікімедіа Україна», платформи «Український освітній всесвіт». Попри те, що на День Незалежності України та День Української громади проводиться акція з підсвічування пам’яток кольорами українського прапора, не зустрічається згадок про організацію заходів, приурочених до свята. Позитивним моментом варто відзначити запуск програми #studyinukraine Посольством України в Бразилії у співпраці з Українським державним центром міжнародної освіти, що організувало випуск португаломовної версії брошури про можливості навчання в Україні.

Отже, культурні заходи засвідчують активність та прагнення української діаспори в Бразилії зберігати національну ідентичність, а також намагання України розвивати культурну дипломатію та зв'язки з бразильським суспільством, проте вони носять доволі перманентний характер. Зважаючи на те, що організаторами заходів є саме діаспора, можна зробити висновок про певну відстороненість Посольства України в Бразилії щодо необхідності культурної дипломатії. В Представлення на фестивалях, де зосереджені багато громадян, є єдиними проявами широкого залучення бразильців, також серед постійних акцій варто відмітити організацію підсвічення кольорами українського прапора пам’ятника Христа Іскупителя в Ріо-де-Жанейро та інших містах з українською громадою,

зокрема, у штаті Парана. Позитивними проявами є визнання 24 серпня Національним Днем української громади та внесення до офіційного календаря до визначних дат штату Парана Дня Козацького Братства, надання українській мові статусу офіційної у місті Прудентополіс. Простежується збільшення активності презентації культурних продуктів України, зокрема організація Днів українського кіно в містах Бразиліа та Куритиба, турне Київського театру опери і балету містами Бразилії, систематичне проведення за сприяння посольства та МЗС України Національний фестиваль українського танцю за участі фольклорних гуртів з усієї Бразилії, а також від 2013 року з Аргентини й Парагваю.

Попри позитивні складові, варто вказати, що не простежується істотна різниця між проведеннями культурних заходів до та після агресії росії. Згадки про події та заклики про підтримку України лунали безпосередньо на самих культурних заходах, проте окремих подій, що висвітлювали б ситуацію в Україні зустрічалося мало. У рамках інформаційного спротиву та протидії російській пропаганді публікувалося більше інформації щодо певних подій, пояснювалися певні дії офіційних осіб України та спростовувалась пропаганда росії. Поступово, починаючи від 2019 року, висвітлення культурних заходів, що організовували громади в Бразилії почала зменшуватися. Варто також зауважити, що на сайті не публікувалися усі заходи, що безпосередньо відбувалися: це прослідковується, наприклад, у відсутності публікації заходу Свята Пшениці у 2017 році, Національного фестивалю українського танцю у 2011, 2015, 2016, 2019 та 2020 роках тощо. Несистемності висвітлення стосуються і заходи, приурочені до важливих подій в Україні, відтак в день Чорнобильської катастрофи у 2014 році відбувся перегляд українських фільмів про трагедію на фестивалі «Uranium Film Festival Rio de Janeiro, у 2016 році представниками Посольства України в Бразилії було проведено дві лекції в Університетському центрі м. Бразиліа (UniCEUB), присвячені 30-м роковинам Чорнобильської катастрофи, натомість у 2018, 2019 роки опубліковано лише відео або інформація про подію. Це стосується висвітлення інших важливих дат, хоча варто наголосити, що поступово збільшується

наповненість інформування, що прослідковується не лише у згадці дати, а й поясненні важливості дати та історичному екскурсі.

Офіційні прийняття у Посольстві України, що є потужним чинником для залучення носять теж несистемний характер: вони простежуються лише у 2016, 2018 та 2019 роках. Культурні заходи у більшості організовувалися українською діаспорою або ж мали формальну діяльність, що не сприяла взаємодії, а скоріше підтримувала наявний стан у тому несистематизованому вигляді, який існував протягом усіх років. Навіть самі заходи у більшості організовувалися для підтримки діаспори, не беручи до уваги важливість залучення ширшої громадськості Бразилії. Таким чином, за відсутності відомств, які відповідали б за напрямок культурної дипломатії, покладатися варто на Посольство України у Федеративній республіці Бразилія, яке виступає представником інтересів України в культурній, інформаційній та громадській сферах. Аналіз публікацій та культурних заходів на офіційній сторінці Посольства вказує на те, що культурні відносини не були у фокусі уваги роботи представництва. Після 2014 року висвітлення/організація культурних заходів, згідно з публікаціями, супроводжувалась суто декларативним характером, що вказує на те, що за культурною складовою зовнішніх відносин не вбачали потужних можливостей для повернення громадськості Бразилії на бік підтримки України.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ПОТОЧНОГО СТАНУ ПОЛІТИКИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В БРАЗИЛІЇ

3.1. Особливості втілення культурної дипломатії у Бразилії

При розгляді роботи України за напрямком культурної дипломатії в Бразилії, варто, в першу чергу, зосередитися на контексті країни, адже це значною мірою впливає на ті фактори, які визначають відносини між країнами та можливостями їх розвитку. В умовах протистояння російській агресії та пропагандистським наративам, які поширює росія у світі та регіоні Латинської Америки зокрема, культурна дипломатія є одним з ключових містків у налагодженні взаєморозуміння та підтримки України. Як зазначається у статті Сахарової А. (2022) українського аналітичного центру ADASTRA саме протидія пропаганді повинна стати невід'ємною складовою нашої зовнішньополітичної стратегії щодо Латинської Америки, оскільки саме сприйняття та інтерпретація реальності громадянами чи лідерами цих країн формують їхні зовнішньополітичні орієнтири та підходи на міжнародній арені. Розглядаючи аналіз зовнішньої політики України аналітичним центром «Українська призма» за 2023 рік, Шевченко Н. (2024) зазначає, що під час взаємодії з представниками Бразилії українські дипломати виходили з припущення, що саме застосування м'якої сили надасть помітний ефект у покращенні відносин, адже деякі представники політичних еліт не хочуть публічності з огляду на давні відносини з росією.

Таким чином, популяризація української культури, мистецтва, традицій сприятиме формуванню позитивного образу України в Бразилії, що протидіятиме російським спробам демонізувати українців через підконтрольні ЗМІ та маніпулятивні наративи. Саме встановлення діалогу «людина - людина», що є основою культурної дипломатії, допоможе спростувати російські міфи та викривлення і донести правдиву інформацію про Україну та війну. Обізнаність бразильців щодо події в Україні є доволі поверхневою, що підтверджують представники країни. Зокрема, журналістка бразильської газети Folha de São Paulo

Патрісія Кампос Мелло в інтерв'ю українському новинному агентству Суспільному зазначає, що «Ми в Латинській Америці мало знаємо про Україну та Східну Європу. У нас велика українська діаспора, але ми мало знаємо про Україну. Ми читаємо, дивимося телевизор чи інтернет, але нам потрібно більше інформації. Ми повинні зрозуміти, що насправді відбувається з людьми в Україні, їхню мотивацію. Гадаю, відсутність знань є головною проблемою» (Кампос Мелло, 2023). Схожу думку висловлює посол України в Бразилії Андрій Мельник в інтерв'ю DW про те, що «Бразильці знають, що незалежна держава Україна існує. Але в основному знань дуже мало. Але це не провина бразильців, це наша робота, яка не була виконана належним чином за останні три десятиліття». (Мельник, 2023)

Варто зазначити, що діяльність за напрямком культурної дипломатії напряму залежить від зовнішньополітичних цілей країни та географічної пріоритезації. Для України регіон Латинської Америки був поза увагою протягом тривалого часу, що ускладнювало не лише двосторонні відносини, а й культурний напрямок. Загалом, прогалини стосуються не лише латиноамериканського вектору зовнішньої політики, адже, як висвітлює дослідження глобальної прогнозної групи EIU, що «дві третини населення світу живуть у країнах, які є нейтральними або прихильними до росії щодо війни в Україні» (EIU/The Economist, 2022). Бразилія, відповідно до аналізу, входить до списку нейтральних країн, що цілком можна прослідкувати за голосуваннями Бразилії в ООН щодо українських резолюцій.

Таблиця 1. Голосування Бразилії за українські резолюції в ООН			
Symbol	Date	Title	Position
A/RES/68/262	27.03.2014	Territorial integrity of Ukraine	утрималась
A/RES/71/205	19.12.2016	Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)	утрималась
A/RES/72/190	19.12.2017	Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine	утрималась
A/RES/73/263	22.12.2018	Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine	утрималась
A/RES/73/194	17.12.2018	Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov	утрималась
A/RES/74/17	09.12.2019	Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea	утрималась

		and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov	
A/RES/74/168	18.12.2019	Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine	утрималась
A/RES/75/29	07.12.2020	Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov	утрималась
A/RES/75/192	16.12.2020	Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine	утрималась
A/RES/76/179	16.12.2021	Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine	утрималась
ES-11/1	02.03.2022	Aggression against Ukraine	за
A/RES/ES-11/2	24.03.2022	Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine	за
A/RES/ES-11/3	07.04.2022	Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council	утрималась
A/RES/ES-11/4	12.10.2022	Territorial integrity of Ukraine : defending the principles of the Charter of the United Nations	за
A/RES/ES-11/5	04.11.2022	Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine	утрималась
A/RES/77/229	15.12.2022	Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine : resolution	утрималась
A/RES/ES-11/6	23.02.2023	Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine	за
A/RES/78/221	19.12.2023	Situation of human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine, including the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol	утрималась
A/HRC/RES/55/23	04.04.2024	Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression : resolution / adopted by the Human Rights Council	утрималась

Джерело: складено автором з матеріалів сайту United Nation. Digital library.

Таким чином, спостерігається чітка картина того, що з початком агресії росії проти України у 2014 році, Бразилія вже зайняла позицію невтручання та утримувалась від голосувань щодо територіальної цілісності України та тих, що були спрямовані проти мілітаризації росією окупованого Криму, Чорного та Азовського морів. Першою зміною вектору стала підтримка Бразилією резолюції

Генеральної Асамблеї ООН щодо засудження агресії росії проти України у березні 2022 року. Окрім того, Бразилія голосувала за чотири резолюції, що засуджують дії росії (таблиця 1), проте утримувалась у голосуванні щодо резолюцій про припинення членства росії в Раді з прав людини ООН, виплату репарацій та проводить утримуватися щодо резолюцій про порушення росією прав людини в АР Крим та місті Севастополь.

Попри те, що 24 лютого 2022 року Міністерство закордонних справ Бразилії (Situação na Ucrânia, 2022) опублікувало офіційну заяву, в якому зазначило про серйозне занепокоєнням щодо початку «військових операцій російською федерацією проти цілей на території України», а також закликала «до призупинення бойових дій і початку переговорів, які призведуть до дипломатичного вирішення питання на основі Мінських угод», Бразилія не висловила офіційних заяв ні щодо подій листопада 2013 року в Україні, ні щодо засудження росії за військові дії у Криму та ОРДЛО. Перша згадка про події з'явилась 19 лютого 2014 року, яка містила доволі розмитую заяву про те, що «Уряд Бразилії із занепокоєнням стежить за погіршенням політичної та інституційної системи в Україні та глибоко шкодує про загибель людей у Києві. Уряд Бразилії закликає всі залучені сторони до діалогу. Політична криза в Україні має бути вирішена самими українцями, мирно та на основі поваги до інституцій та прав людини. (Situação na Ucrânia, 2014) Зважаючи на те, що росія заперечувала свою присутність на території України та називала події «громадянською війною», бажання зберегти тісні зв'язки з росією виявились у Бразилії в пріоритеті, ніж послідовність щодо визнання статуту ООН.

На момент повномасштабного вторгнення президент Бразилії Жаїр Болсонару зайняв позицію нейтралітета щодо війни, зокрема його першою заявою була наступан: «Ми не ставатимемо на жодну сторону, ми продовжуватимемо залишатися нейтральними та допомагатимемо всім, чим зможемо», — сказав Болсонару. «Значна частина населення України розмовляє російською». (Reuters, 2022) Болсонару не зайняв чітку позицію засудження вторгнення президента росії володимира путіна в Україну, таким чином відсторонившись від водночас позиції свого уряду в ООН.

Теперішній президент Лула да Сілва вирізняється більш активною позицією «нейтралітету», що дозволяє йому висувати себе як альтернативну третю сторону, що прагне «миру». Насправді ж риторика подібна до повторення російських наративів, адже Лула пропонує, щоб Україна передала територію Криму росії для припинення війни, звинувачує Захід у спонсоруванні війни, заявляє, що і Київ, і Москва винні в конфлікті (Reuters, 2023), відмовляється від поставок Україні зброї, попри те, що за даними The New York Times (2023) з початку війни в Ємені в 2014 році Бразилія поставила Саудівській Аравії та Об'єднаним Арабським Еміратам понад 21 000 тонн зброї та боєприпасів на суму 680 мільйонів доларів США, включаючи касетні боєприпаси, засуджені на міжнародному рівні. Попри значну поляризацію суспільства щодо виборів президента у 2023 році, Клариса Табоса у статті «Бразилія між глобальним визнанням і нейтралітетом щодо російської війни проти України» (Табоса, 2023) зазначає, що і Жаїра Болсонару, і Лулу да Сілву об'єднує позиція щодо війни в Україні: «росія не повністю винна у війні, Бразилія повинна займати нейтральну позицію, і вибір ізоляції росії не є конструктивним рішенням». (Табоса, 2023)

Позиція Бразилії, головним чином зосереджується на прагненні зайняти роль арбітража та створити «групу миру» з незацікавленими сторонами та прокласти шлях до завершення війни, який полягає у тому, щоб негайно припинити бойові дії та посадити Київ та Москву за стіл перемовин. За словами Лули да Сілви «Роль Бразилії полягає в тому, щоб разом з іншими спробувати досягти мирної пропозиції, коли цього захочуть обидві країни. (Reuters, 2023) Проте така позиція означає недостатню обізнаність щодо реальних причин та подій, що призвели до російського вторгнення. Із заяв Лули простежується впевненість у тому, що чи не єдина Бразилія прагне миру. Речник Ради національної безпеки Джон Кірбі у своєму зверненні наголосив, що своїми діями та заявами «Бразилія повторює російську та китайську пропаганду, взагалі не дивлячись на факти». (Euronews, 2023) Дещо відмінну думку висловлює програмний експерт Українського Інституту Оскар Слущенко, який зазначає, що «політична позиція цієї латиноамериканської країни не може бути названа «проросійською», вона, в першу чергу, є пробразильською. І

це про весь спектр національних інтересів: економічних, безпекових та політичних, коли ми бачимо, що Бразилія не підтримує введення односторонніх санкцій або продовжує і навіть збільшує об'єм торгівлі з РФ» (Додаток 2, ст.93)

В статті українського аналітичного центру ADAstra (2022) зазначається, що позиції лідерів держав Латинської Америки щодо російського вторгнення різняться, при цьому важко визначити, який чинник має більший вплив на їхню позицію: російська пропаганда чи фінансові вливання РФ. Для того, щоб розуміти можливі причини такої позиції Бразилії, варто розглянути контекст країни та чинники, що можуть впливати на це. Українські дослідники зазначають, що позиція Бразилії пояснюється тим, що Росія є основним економічним та геополітичним партнером, «і цей тренд було закладено за часів президенства Луїс де Сільви, він утримувався за Д. Руссефф і розквітнув пишним цвітом за Ж. Болсонару. Із 2010 року Бразилія утримує статус головного російського торговельного партнера в Латинській Америці, на неї припадає 33% російської торгівлі в регіоні. Із 2009 року обидві держави є учасницями БРІКС разом з Індією, Китаєм та Південною Африкою. Окрім співпадіння інтересів, держави є подібними за політичним режимом та стилем управління». (Бикова, Мацькович, Проданюк, Юрченко, 2022, ст. 14) За останніми даними ОЕС (The Observatory of Economic Complexity, 2022) у 2022 році Росія експортувала до Бразилії \$7,45 млрд, що порівняно з роком до повномасштабного вторгнення складає різницю у \$5,24 млрд. Основним експортним продуктом з Росії до Бразилії були калійні добрива на суму \$2,25 млрд. Варто враховувати, що Бразилія у 2022 році є ТОП імпорттером калійних добрив у світі, а експорт добрив з 2021 до 2022 року зріс на 48.5%, що еквівалентно \$1.74 млрд. Бразилія – аграрна країна, тому напряму залежить від поставок добрив, які на чверть забезпечуються Росією. Так, за даними Міністерства сільського господарства і тваринництва Бразилії у 2023 році на агробізнес припадало 49% загального бразильського експорту, а у попередньому році частка становила 47,5%. Сектори експорту, які зробили найбільший внесок у продажі агробізнесу: соєвий комплекс (+6,49 мільярда доларів США); цукрово-алкогольний комплекс (+4,60 мільярда доларів США) і крупи, борошно та препарати (+1,18 мільярда доларів

США) і соки (+447,41 мільйона доларів США). (Міністерство сільського господарства і тваринництва Бразилії, 2024) «Бразилія позиціонує себе як глобальна сільськогосподарська держава», що підкреслює Роберто Пероса (2024), секретар з питань торгівлі та міжнародних відносин у Міністерстві сільського господарства і тваринництва. З огляду лише на ці фактори, простежується зв'язок між небажаннями підтримувати санкції проти росії, надавати допомогу Україні, що означатиме вибір сторони конфлікту для Бразилії. Тому цілком очевидним виглядає позиція, яку проголошує міністр закордонних справ Бразилії Мауро Війєра про те, що «Бразилія розглядає санкції проти росії як негативний вплив на світову економіку, особливо на країни, що розвиваються, і що Бразилія підтримує негайне припинення вогню в Україні». (Війєра, 2023) Попри це, варто зазначити, що за даними СОТ (2022) росія не входить до головних торговельних партнерів Бразилії, що означає можливість диверсифікації торгівлі та зміну вектору торговельних партнерів. За словами Фернанди Магнотти (Ерман, 2023), координаторки курсу міжнародних відносин в університеті ФААР, Бразилія під керівництвом Лули да Сілви прагне глобального лідерства та визнання як впливового гравця, охоплюючи різні зовнішньополітичні напрямки. Магнотта зазначає, що бразильська дипломатія традиційно підтримує мирне врегулювання конфліктів та багатосторонні рішення, що відображається і в їхньому підході до України. Участь Бразилії у посередницьких зусиллях пов'язана з її прагненням багатопольярного світу, де вона поділяє західні цінності, але також враховує потреби, не представлені провідними державами.

Щодо теперішнього бразильського лідера український журналіст Тузов Д. (2023) зазначає, що «Майже дитяча наївність бразильського лідера не може пояснюватись лише тим, що Бразилія знаходиться далеко і з такої відстані війна Росії проти України не проглядається в усіх деталях. Також не можна все пояснювати партнерськими стосунками Бразилії з Росією в межах економічного об'єднання БРІКС. На жаль, в Бразилії, як і в більшості країн Латинської Америки, голос України майже відсутній. Натомість існує потужна російська пропаганда». (Тузов, 2023) Присутній брак достовірної та об'єктивної інформації про Україну створює

середовище, у якому російська дезінформація має потужний вплив на громадськість завдяки португаломовним медіаресурсам RT en español та Sputnik Brasil. Враховуючи факт, що в Україні не має іспаномовних ЗМІ для висвітлення подій в Латинській Америці, варто зосереджувати свою увагу на діяльності, що зможе заповнювати вакуум порожнечі та на пряму контактувати з громадськістю та розповідати про події завдяки культурній та публічній дипломатії зокрема. Програмний експерт Українського Інституту Оскар Слущенко зазначає, що «Повномасштабне російське вторгнення підвищило інтерес до нашої держави, в тому числі і до культури. Але ми не справляємося з такого масштабу попитом, відтак замість України говорять інші: або місцеві експерти з низьким або придаточним сприйняттям нашої держави і культури. Або відверті симпатички російської культури і уряду чи сама РФ». (Додаток 2, ст. 94) На думку експертки Національного інституту стратегічних досліджень А. Гриценко (2023) в Україні є можливість посилити свою присутність у медіапросторі з метою надання бразильській громадськості достовірної інформації про зусилля України та перебіг війни.

За результатами дослідження аналітичного центру PoderData, що проводилося 27 лютого по 1 березня 2022 року про ставлення бразильців до війни, соціопитування показують, що 98% виборців у Бразилії знали про російське вторгнення в Україну у 2022 році, проте 33% кажуть, що вони добре поінформовані, тоді як 49% – «більш-менш» поінформовані, а 16% – «мало». (PoderData, 2022) Опитування бразильського Інституту суспільно-політичних та економічних досліджень (Ipspe, 2022) на початку березня 2022 року виявило, що 97% респондентів чули про конфлікт, 56% залишають за Україною «має рацію» на противагу 8%, хто вважає правою росію та 17%, які поділяють думку, що жодна сторона не права. Проте, більшість опитаних (62 %) вважали, що Бразилія повинна зберігати нейтралітет у конфлікті і не підтримувати жодну сторону. Результати дослідження Мюнхенського індексу безпеки (Мюнхенський індекс безпеки, 2024) демонструють, що показник сприйняття України як союзника серед бразильського суспільства зріс з -3% до 19% з листопада 2021 року по листопад 2022 року. Проте,

варто врахувати, що для Бразилії головними загрозами, на думку громадян, постають екологічні ризики, а сприйняття бразильськими респондентами ризиків, пов'язаних з росією та перебоями у постачанні енергоносіїв, залишається дуже низьким (Мюнхенський індекс безпеки, 2024). Колишній голова американського відділення Human Rights Watch Хосе Мігель Віванко говорить про те, що «війна може бути в заголовках, але це далеко. Це має обмежений вплив на доступ до енергії та продовольчу безпеку в Латинській Америці. Люди в регіоні не беруть участі в цій боротьбі. (Портер, 2023) Програмний експерт з Аргентини, Бразилії та Мексики Українського Інституту Оскар Слущенко зазначає, що «На основі відгуків наших партнерів і контактних осіб в Латинській Америці, Африці та Азії взаємодія чи хоча б інформування про Україну варто починати з культурної сфери. Мова мистецтва є універсальним засобом комунікації, а синхронізована щодо порядку денного та реалій аудиторії, до якої звернена - виконує роль ключа, який відкриває простір, в якому співіснують спільні цінності та інтереси, а відтак і шлях до порозуміння». (Додаток 2, ст. 91)

Таким чином, заходи з культурної дипломатії України в Бразилії як елемент просування національних інтересів з метою сприяння взаємодії з бразильським суспільством є вагомим чинником протидії російській пропаганді через поширення об'єктивної інформації про війну та залучення суспільства у події в Україні. Попри те, що відносини у країн декларативно склалися позитивно, що простежується, зокрема, у наступних діях: уряд Бразилії визнав незалежність України в грудні 1991 року та встановив дипломатичні відносини з країною 11 лютого 1992 року. Після консолідації своєї незалежності Україна продемонструвала конкретну зацікавленість у поглибленні двосторонніх відносин, починаючи з відкриття постійного посольства в Бразилію в 1993 рік, жест у відповідь у 1995 році, коли в Києві було відкрито посольство Бразилії. Бразилія – єдина країна Латинської Америки, яку тричі (1995, 2003 та 2011 рр.) відвідували з офіційними візитами глави українських держав. У свою чергу Лула да Сілва здійснив президентські візити до України (2002 та 2009 років, коли було започатковано стратегічне партнерство між двома країнами). (МЗС Бразилії) На практиці ж взаємодія між

державами надто далеко від стратегічного рівня та не наближається навіть до продуктивних відносин, особливо в контексті офіційної бразильської позиції із 2014 року. (Бикова, О., Мацькович, О., Проданюк, Т., & Юрченко, О., 2022) Враховуючи ці фактори, варто зосередити увагу на зв'язках між Бразилією та Україною, основою яких може стати українська громада. Відповідно до інформації офіційного сайту Посольства України у Федеративній республіці Бразилія, чисельність українців у цій країні оцінюється від 600 тисяч до 1 мільйона осіб, переважна більшість з яких, понад 400 тисяч, мешкає у штаті Парана. Згідно з наведеними даними, українці прибували до Бразилії в той самий період, що й великі групи європейських іммігрантів наприкінці ХІХ століття після скасування рабства. Перші дві великі хвилі українських переселенців прибули у 1891 та 1896 роках, пізніші – у 1907 році та після 1917 і 1945 років. Вважається, що кількість нащадків українців у Бразилії сягає 600 тисяч осіб, 96,5% з яких народилися вже у Бразилії. 81% з них проживають у штаті Парана, інші – у північній частині штату Санта-Катаріна, містах Каноас і Порту-Алегрі штату Ріу-Гранді-ду-Сул та Сан-Каєтану штату Сан-Паулу.

Підвищення розуміння та підтримки через культурні заходи сприятимуть кращому розумінню українського народу, його історії та цінностей та істинних причин розв'язаної росією війни проти України бразильськими громадянами. Це може підвищити рівень підтримки України з боку бразильського суспільства та уряду в протистоянні російській агресії. У свою чергу, як зазначають дослідники у доповіді аналітичного центру ADASTRA «Українська дипломатія може розраховувати у своїх зусиллях із формування міжнародної коаліції солідарності з Україною на місцеву діаспору». (Бикова, О., Мацькович, О., Проданюк, Т., & Юрченко, О., 2022, ст.15)

3.2. Зміна вектору зовнішньої політики України до регіону: аналіз політики культурної дипломатії України у Бразилії після повномасштабного вторгнення

З офіційного сайту Посольства України у Федеративній республіці Бразилія договірно-правова база у сфері культурно-гуманітарного співробітництва між країнами складається із таких документів (2020):

- Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом ФРБ про співробітництво в галузі туризму (чинна з 16.06.2000 р.);

- Меморандум про взаєморозуміння в галузі освіти між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія (чинний з 02.12.2009 р.);

- Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в галузі фізичного виховання та спорту між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством спорту Федеративної Республіки Бразилія (чинний з 27.08.2010 р.);

- Меморандуму про взаєморозуміння між ДП «Український державний центр міжнародної освіти» МОН України та Національною радою науково-технологічного розвитку Міністерства науки, технології та інновації Бразилії (чинний з 08.11.2013 р.);

- Угода про культурне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія (чинна з 28.11.2013 р.).

- Меморандум про співробітництво між Держкіно України та Бразильським Національним агентством з питань кіно ANCINE (15.06.19)

Останнє оновлення відбувалось у 2020 році, тому відповідно до публікацій на сайті протягом 4х років, можна виділити наступні важливі події:

- У жовтні 2021 року місцева влада муніципалітету Прудентополіс, розташованого у штаті Парана Бразилії, ухвалила рішення про надання українській мові офіційного статусу у місті. (NosaGente, 2021) (проте варто зазначити, що проєкт відповідного рішення ради муніципалітету підготувала Українсько-бразильська центральна репрезентація, а не посольство України в Бразилії)
- В рамках інформаційної кампанії #studyinukraine Посольство України у Федеративній Республіці Бразилія за сприяння Українського державного центру міжнародної освіти створило португаломовну версію спеціалізованої брошури, присвяченої можливостям здобуття освіти в українських навчальних закладах. (Посольство України у Федеративній республіці Бразилія, 2021)
- 24 серпня 2022 року, у День Незалежності України та Національний день української громади, у Музеї імміграції штату Сан-Паулу відбулася презентація першого в Бразилії аудіогіду українською мовою (Посольство України у Федеративній республіці Бразилія, 2022)
- відкриття у лютому 2024 року фотовиставки «Два роки російського вторгнення в Україну. Портрети болю і страждання» в галереї Федерального Сенату Бразилії (Посольство України у Федеративній республіці Бразилія, 2024)
- 28 жовтня 2024 року відбулося підписання угоди, згідно з якою Рібейро-Пірес і Чечельник (Вінницька область) стали містами-побратимами. (Посольство України у Федеративній республіці Бразилія, 2024)
- Перший проєкт Українського інституту: створення муралу у Сан-Паулу бразильським художником Едуардо Кобра та українським митцем Олександром Корбаном. (Український Інститут, 2024)

Відповідно до Стратегії публічної дипломатії (2021) «Український інститут є державною установою у сфері управління Міністерства закордонних справ

України, діяльність якої спрямована на покращення розуміння і сприйняття України у світі та розвиток її культурних зв'язків з іншими країнами.» (Стратегія публічної дипломатії, ст.28) Український інститут керується Стратегією на 2020-2024 роки, що визначає географію поширення на 20 країн. Вони поділяються за пріоритетністю на пріоритетні та важливі. Регіон Латинської Америки не розглядається взагалі, але передбачається розширення географії діяльності з кожним роком. У світлі цього варто розглядати нинішній стан культурної дипломатії, що спирається на діяльність Українського Інституту, який в свою чергу спирається на зовнішньополітичні пріоритети України. В січні 2023р. Міністр закордонних справ Д.Кулеба анонсував ухвалення цього року Латиноамериканської стратегії і потужне "повернення" України на простір Південної Америки. (Укрінформ, 2023) Документ передбачає п'ятирічне планування ініціатив в регіоні, що просуватимуть інтереси України та посилять співпрацю між країнами. Зокрема, за словами Міністра (2024), Стратегія визначає такі ключові цілі взаємовідносин України з країнами Латинської Америки та Карибського басейну: забезпечити підтримку цими державами протидії російській агресії, зусиль із деокупації тимчасово окупованих територій України, відновлення суверенітету та територіальної цілісності нашої держави в її міжнародно-визнаних кордонах; залучити країни регіону до імплементації Формули миру, запропонованої Президентом Володимиром Зеленським; сприяти виходу українських експортерів на ринки держав ЛАКБ; нарощувати обсяги торгівлі та інвестицій; підтримувати українські громади в країнах ЛАКБ задля реалізації їхніх національно-культурних та мовних потреб; посилити українську інформаційну присутність та протидіяти російській пропаганді; популяризувати українську культуру. Нещодавно нещодавно Кулеба Д. (2024) анонсував, що вона на завершальному етапі розробки та незабаром буде представлена. Географічна присутність, відповідно до статуту Українського Інституту може змінюватися відповідно до зовнішньополітичних пріоритетів, тому внаслідок активізації напрямку співпраці з «Глобальним Півднем», діяльність інституту розширилась на 8 країн: Бразилію, Аргентину, Мексику, Кенію, Нігер, ПАР, Індію та Індонезію.

Нормативно дане розширення закріплено лише на внутрішньому рівні, а корективи до стратегії внесені з погодженням МЗС України після повномасштабного вторгнення росії, що простежується у втіленні першого знакового проєкту Українського інституту в Бразилії.

Відповідно до незакінченого процесу розробки стратегії, діяльність у напрямку культурних заходів на державному рівні з 2022 року варто прослідковувати на офіційному сайті Посольства України у Федеративній Республіці Бразилія. Протягом 2022 року триває інформаційне забезпечення про певні ініціативи, що спрямовуються, зокрема, на імігрантів, які були вимушені покинути Україну, згодом цільова аудиторія розширюється і на діаспору. Це стосується таких заходів як запуск платформи *Ukraine helpers*, ініціативи як *UNITED24*, *Made with bravery* (маркетплейс для просування українського експорту), марафон гуманітарної підтримки «Збережемо Україну», програму інтеграції українських вчених, створення Українського Глобального Університету тощо.

Таким чином, можна зазначити, що до 2022 року культурна дипломатія України у Бразилії значною мірою спиралась на діяльність української діаспори, а роль Посольства України була доволі обмеженою, хоча прослідковуються помітні важливі ініціативи. Можна цей етап називати діаспоріанську дипломатію. Договірною-правова база культурного співробітництва між Україною та Бразилією була сформована до 2020 року, однак залишалась недостатньою для розбудови систематичної державної культурної дипломатії, а з огляду на те, що досі протягом 4х років не відбувалося оновлення – потребує ретельного допрацювання. Після повномасштабного російського вторгнення в 2022 році вектор культурної дипломатії змінюється у бік більшої державної присутності через діяльність Українського інституту - установи культурної дипломатії МЗС. Розширення географії діяльності Українського інституту на регіон Латинської Америки, зокрема Бразилію, стало можливим завдяки перегляду зовнішньополітичних пріоритетів та початку розробки Латиноамериканської стратегії МЗС України.

Діяльність Посольства у 2022-2024 рр. зосереджувалась переважно на інформаційних кампаніях, присвячених війні, гуманітарним ініціативам та підтримці українських мігрантів і діаспори. Першими проектами Українського інституту у царині культурної дипломатії у Бразилії стали відкриття україномовного аудіогіду в музеї імміграції, фотовиставки про російську агресію та створення муралу за участю українського та бразильського митців. Важливим фактором у діяльності Українського Інституту є спрямованість не лише на діаспору, а на бразильське суспільство, що значно розширює межі взаємодії у сфері культурного співробітництва, яке раніше позначалось на підтримці зв'язків з діаспорою зокрема.

ВИСНОВКИ

Ця робота розглядає місце культурної дипломатії як складової втілення концепції «м'якої сили» у забезпеченні захисту національних інтересів та промоції України за кордоном на прикладі країни Бразилії. Протягом років з набуття Україною Незалежності першочерговість у визнанні країни як суб'єкта міжнародних відносин та євроінтеграційні рухи сприяли недостатньо приділеній увазі такому вагомому елементу зовнішньої політики як культурна дипломатія. Проблеми інституалізації пов'язані з такими факторами, як відсутність синергії у розумінні феномену ключовими стейкхолдерами та недооцінка можливостей, які пропонує культурна дипломатія. Це супроводжується складністю оцінки результатів політики у цій сфері та факт довгостроковості досягнення необхідних зовнішньополітичних цілей.

В Україні науковий інтерес до поняття розпочався з початку XXI ст, що сприяв активному розвитку дискурсу та залучення більшого кола зацікавлених осіб до розгляду даної сфери діяльності. Більшість вітчизняних дослідників розглядають культурну дипломатію за визначенням американського науковця Мілтона Камінга як «обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між країнами та їхніми народами з метою сприяння взаєморозумінню» (Камінгс, 2003, ст.1). З огляду на це, дана робота розглядає культурну дипломатію з перспективи конструктивістської теорії, що визначає її засобом для розуміння відмінної культури, що забезпечить створення більш «людських» відносин між суспільствами та державами. Попри певну синергію між українськими науковцями у визначенні сутності напрямку, довгий час саме відсутність синергії серед ключових акторів у розумінні функціонування культурної дипломатії вплинуло на її інституалізацію. Активний інтерес до сфери культурної дипломатії як складової зовнішніх відносин у забезпеченні захисту національних інтересів почав з'являтися лише після збройної агресії РФ у 2014 році. Попри спроби реалізації, брак спільного бачення був одним з головних факторів безуспішного втілення політики. Поворотним моментом стало заснування Українського Інституту у підпорядкування

Міністерства закордонних справ, а не культурного відомства, що визначило за інституцією функцій захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

Особливість дослідження полягає у аналізі культурної дипломатії України щодо регіону Латинської Америки на прикладі Бразилії. Розглянуто основні нормативно-правові акти для з'ясування зовнішньополітичних пріоритетів України, що відобразили істотний брак інтересу до регіону протягом довгого періоду. Висвітлення та організацію культурних подій на державному рівні можна прослідкувати з офіційного сайту Посольства України в Бразилії, що починає свій відлік лише від 2010 року. З аналізу простежується активність української діаспори у підтримці української культури в Бразилії, при цьому важко зробити чіткі висновки щодо діяльності Посольства, адже висвітлення заходів, по-перше, відбувається несистематично та не у повному обсязі, а, по-друге, у більшості з них не вказано, чи за підтримки Посольства організовано. На жаль, доступ до звітів культурних заходів надається лише для службового використання. Проте, зважаючи на практики подання щоквартальних звітів для бюджетних програм на культуру, що надсилаються на один із департаментів МЗС за конкретним напрямком діяльності, варто надати можливості доступу до подібної інформації для аналізу ефективності цих програм.

В умовах відсутності конкретної стратегії щодо регіону та пріоритезації регіону, географія Українського Інституту не поширювалася на Бразилію. Таким чином, навіть з появою профільної інституції з культурної дипломатії у 2017 році регіон не розглядався Україною у межах налагодження культурних зв'язків. З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році виявились прогалини у відносинах з регіоном та Бразилією зокрема, що позначається у недостатній підтримці України та дещо відмінному від українського та західного сприйнятті війни. Перегляд зовнішньополітичних пріоритетів заклав базу для розробки Латиноамериканської стратегії у 2023 році, що сприяло розширенню географії діяльності Українського інституту на регіон Латинської Америки, зокрема Бразилію. Попри те, що дані зміни не закріплені публічно у відповідних

документах, це зафіксовано на внутрішньому рівні та вже реалізується відповідними проектами, зокрема, це стосується першого проекту Українського інституту у країні: створення муралу у Сан-Паулу бразильським художником Едуардо Кобра та українським митцем Олександром Корбаном.

Таким чином, у дослідженні були виконані поставлені завдання, а саме, визначення методологічних засад культурної дипломатії, її місця у зовнішній політиці України та процес становлення не лише як самостійного елементу, а й складової захисту національних інтересів, що простежується у відносинах з країнами Латинської Америки та досліджуваною країною Бразилією зокрема.

Інституційне закріплення культурної дипломатії протягом досліджуваного періоду, зокрема створення культурно-інформаційних центрів у 2006 році, самостійного структурного підрозділу в МЗС - Управління публічної дипломатії у 2015 та подальше створення державної установи Український Інститут, діяльність якого базується на Статуті, Стратегії та інших відповідних документах демонструють зміни не лише у баченні місця культурної дипломатії у системі зовнішніх відносин України, а дають підґрунтя для подальшого аналізу поточного стану та перспектив розвитку культурної дипломатії між Україною та Бразилією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвич Ю. (2018) *Культурна дипломатія та її фундамент*. Тиждень. <https://tyzhden.ua/kulturna-dyplomatiia-ta-ii-fundament/>
2. Arndt, R. (2011). *The first resort of kings: American cultural diplomacy in the twentieth century*. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.
3. Anholt, S. (2013). *Beyond the Nation Brand: The Role of Image and Identity in International Relations* (pp. 1–7).
4. Ang, I., Isar, Y. R., & Mar, P. (2015). Cultural diplomacy: Beyond the national interest? *International Journal of Cultural Policy*, 21(4), 365–381.
5. Балабанов, К. В., & Трофименко, М. В. (2013). *Публічна дипломатія" як відповідь на виклики сучасності*. *Наук. щорічник*. – Вип. 14.
6. Vercic, D., & Sriramesh, K. (Eds.). (2009). *The Global Public Relations Handbook Theory, Research, and Practicy*.
7. Бикова, О., Мацькович, О., Проданюк, Т., & Юрченко, О. (2022). *Як Латинська Америка реагує на російську агресію: між рішучим засудженням та беззаперечною підтримкою*. ADASTRA. <https://adastra.org.ua/special-edition>
8. Boadle, A. (2023, April 19). Brazil's Lula condemns invasion of Ukraine, touts peace initiative. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/ukraine-invites-brazils-lula-visit-criticizes-his-peace-efforts-2023-04-18/>
9. Bureiko, N. (2021, June 23). *Ukraine's public diplomacy enters a new phase*. *New Eastern Europe - a Bimonthly News Magazine Dedicated to Central and Eastern European Affairs*. <https://neweasterneurope.eu/2021/06/23/ukraines-public-diplomacy-enters-a-new-phase/>
10. Гавриленко І. І. (2013) «М'яка сила в зовнішній політиці України» *Політологічний вісник*, Вип.69 с.522-530
11. Гриценко, А. (2023). *Федеративна Республіка Бразилія* (pp. 56–59). Центр зовнішньополітичних досліджень НІСД. <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2023.05>
12. Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the past* (p. 12).

Figuroa Press.

13. Cummings, M. C. (2009). *Cultural diplomacy and the United States government: A survey* (Cultural Diplomacy Research Series). Washington, DC.

14. Clarke, D. (2020). Cultural diplomacy. *Oxford Research Encyclopedias: International Studies*.

<https://oxfordre.com/internationalstudies/display/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-543>

15. Clarissa do Nascimento Tabosa. (2023). *Brazil between global recognition and neutrality over the Russian war against Ukraine*. Journal of Regional Security. https://www.researchgate.net/publication/370209417_Brazil_between_global_recognition_and_neutrality_over_the_Russian_war_against_Ukraine#fullTextFileContent

16. D'anieri, P. J. (2021). *International politics: power and purpose in global affairs*. Cengage.

17. Зленко А. М. (2008) Зовнішньополітична стратегія і дипломатія України.

18. Зленко А. М.(2001) Дипломатія та політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін.

19. Ерман, Г. (2023, May 20). *Чому до Києва вишикувалася черга перемовників*. BBC News Україна.

<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cglnpxp2m0ko>

20. *Exportações do agronegócio fecham 2023 com US\$ 166,55 bilhões em vendas*. (2024). Ministério Da Agricultura E Pecuária. <https://www.gov.br/agricultura/pt-br/assuntos/noticias/exportacoes-do-agronegocio-fecham-2023-com-us-166-55-bilhoes-em-vendas>

21. Філевська, Т., & Шейко, В. (2021). *Культурна дипломатія Навч. посібник Український інститут — профільна установа культурної дипломатії* (pp. 115–124).

22. Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations*.

23. Кабінет Міністрів України. (2006). *Перелік закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри*.

<https://www.kmu.gov.ua/npas/34546506>

24. Хоменська, І. (2021). *Культурна дипломатія Навч. посібник Історіографія досліджень у сфері культурної дипломатії* (pp. 21–35).

25. Клімкін, П. А. (2015). *У МЗС відбувся Перший форум культури та дипломатії України*. Міністерство закордонних справ України. <https://www.kmu.gov.ua/news/248206438>

26. Кулеба, Д. І. (2024). *МЗС України розробило першу в історії Стратегію розвитку відносин України та країн Латинської Америки і Карибського басейну*. <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-mzs-ukrayini-rozrobilo-pershu-v-istoriyi-strategiyu-rozvitku-vidnosin-ukrayini-ta-krayin-latinskoji-ameriki-i-karibskogo-basejnu>

27. Lenczowski, J. (2011). *Full Spectrum Diplomacy and Grand Strategy: Reforming the Structure and Culture of U.S. Foreign Policy*. In *Google Books*. Lexington Books. <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=2wI0jfHAZIC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Lenczowski+>

28. Melissen, J. (2005). *The new public diplomacy: soft power in international relations*. Basingstoke Palgrave Macmillan.

29. Міністерство закордонних справ. (2021). *Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 рр*. <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D%201%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

30. Мелло, К. (2023). *Журналістка Кампос Мелло — про сприйняття війни в Україні бразильцями, нейтралітет країни та пропаганду РФ* (О. Куренкова, Interviewer) [Interview]. <https://suspilne.media/500437-zurnalistka-kampos-mello-pro-sprijnatta-vijni-v-ukraini-brazilcami-nejtralitet-kraini-ta-propagandu-rf/>

31. Mitchell, J. M. (2015). *International Cultural Relations*. Routledge. (Original work published 1986)

32. Munich Security Conference, & Kekst CNC. (2023). *Munich Security Index MUNICH SECURITY REPORT 2023* (p. 15).

33. Мусієнко, Н. (2016). *Мистецтво в контексті культурної дипломатії: Теоретичні засади та сучасні практики*. (Наук.збірник Національної академії

мистецтв України. Випуск XII, pp. 122–133).

34. *СТАТУТ ДЕРЖАВНОЇ АГЕНЦІЇ ПРОМОЦІЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ (нова редакція)*, (2012) (testimony of від 04.04.2012 Наказ Міністерства культури України).

[https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/company.nsf/0/26306493EB010958C22582B3003D117E/\\$file/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82.pdf](https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/company.nsf/0/26306493EB010958C22582B3003D117E/$file/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82.pdf)

35. *Наказ Міністерства Закордонних справ про Статут державної установи “Український інститут”*. (2021). https://Ui.org.ua/Wp-Content/Uploads/2022/01/Ukrayinskyj-Instytut_statut_nova-Redakcziya-2021-1.Pdf.

36. Nicholas Greenwood Onuf. (1989). *World of our making: rules and rule in social theory and international relations*. Routledge.

37. Nye, J. S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York: Basic Books.

38. Nye, J. S. (2018). How Sharp Power Threatens Soft Power The Right and Wrong Ways to Respond to Authoritarian Influence. *Foreign Affairs*, 3. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power>

39. PESQUISA IPESPE Avaliação Presidencial I Eleição 2022. (2022). Instituto de Pesquisas Sociais, Políticas E Econômicas. <https://ipespe.org.br/wp-content/uploads/2022/03/PESQUISA-IPESPE-MAR-1.pdf>. pp.41-44.

40. Porter, E. (2023). *Latin America’s Stance on Ukraine Is Trapped in the Past*. *Bloomberg*. [www.bloomberg.com. https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-03-14/latin-america-s-ukraine-war-stance-is-trapped-in-the-past](https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-03-14/latin-america-s-ukraine-war-stance-is-trapped-in-the-past)

41. Пересунько, Т. (2022). “Співай, поневолена Україно, співай, щebetushko!”: Тіна Пересунько про українську культурну дипломатію 100 років тому. *Локальна історія*. <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/spivai-ponevolena-ukrayino-spivai-shchebetushko-tina-peresunko-pro-ukrayinsku-kulturnu-diplomatiiu-100-rokiv-tomu/>

42. Посольство України у Федеративній республіці Бразилія. (2020). *Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Бразилією*.

<https://brazil.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-braziliya/kulturno-gumanitarne-spivrobotnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-braziliyeyu>

43. Посольство України в Федеративній республіці. (2022). *Презентація першого в Бразилії україномовного аудіогіду в Музеї імміграції штату Сан-Паулу Бразилія.* <https://brazil.mfa.gov.ua/news/24-serpnya-2022-roku-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-ukrayini-ta-nacionalnogo-dnya-ukrayinskoyi-gromadi-braziliyi-posolstvo-ukrayini-prezentaciyu-pershogo-v-braziliyi-ukrayinomovnogo>

44. Посольство України в Федеративній республіці. (2023). *Рібейран-пірес став містом-побратимом чечельника на відкритті літературного ярмарку Рібейран-пірес.* <https://brazil.mfa.gov.ua/news/ribejran-pires-stav-mistom-pobratimom-chechelnika-na-vidkritti-literaturnogo-yarmarku-ribejran-pires-2023>

45. Посольство України в Федеративній республіці Бразилія. (2021). *#studyinukraine.* <https://brazil.mfa.gov.ua/storage/app/sites/17/New%20Gen/studyinukraine/studyinukraine-pt.pdf>

46. Посольство України в Федеративній республіці Бразилія. (2024). *Фотовиставка “ДВА РОКИ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГАННЯ В УКРАЇНУ. ПОРТРЕТИ БОЛЮ І СТРАЖДАННЯ.”* <https://brazil.mfa.gov.ua/news/fotovistavka-dva-roki-rosijskogo-vtorgannya-v-ukrayinu-portreti-bolyu-i-strazhdannya>

47. Постанова Верховної Ради України Про Основні напрями зовнішньої політики України . (1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

48. *При МЗС буде створено Український інститут.* (2017). Міністерство закордонних справ . <https://mfa.gov.ua/news/58343-pri-mzs-bude-stvoreno-ukrajinsykiy-institut>

49. Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України. (2006). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142/2006#Text>

50. Tecnologia, F. (2021). *Língua Ucrâniana é oficialmente a Língua Co-oficial do município de Prudentópolis.* | *Nossa Gente - Levando as notícias de Prudentópolis e região até você.* Língua Ucrâniana é Oficialmente a Língua Co-Oficial Do Município de

Prudentópolis. | Nossa Gente - Levando as Notícias de Prudentópolis E Região Até Você.
https://nossagente.info/2021/10/06/lingua-ucraniana-e-oficialmente-a-lingua-co-oficial-do-municipio-de-prudentopolis/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0flpQfYw9o8AYD08nlljJL1YU9923W0P8d_j4f_fZqpdjdOiFxZjSfsg_aem_AUq6bDwycj5HsnmKcuBJmLcERp23AoR2ItkYNAOThl6-Fp1ulQuZDnIthCELxeEYNHWyHpcbNw5dFEuf7E_-2uy_

51. Projeto de Lei N° 4324/2008 - Matérias Bicamerais - Congresso Nacional. (2008). [Www.congressonacional.leg.br](http://www.congressonacional.leg.br)

<https://www.congressonacional.leg.br/materias/materias-bicamerais/-/ver/pl-4324-2008>

52. Keohane R. O., & Nye, J. S. (1977a). *Power and Interdependence* (2nd ed.). HarperCollinsPublishers.

53. Keohane R. O., & Nye, J. S. (1977b). *Power and Interdependence* (4th ed.). Pearson.

54. Парчевська В.В., Паніна І.Г. (2020) Дискусія щодо поняття «культурна дипломатія». *Вісник ДНУ ім. В. Стуса*. № 6. С. 74–77.

55. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. (2016) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80#Text>

56. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 430-р. “Про утворення державної установи ‘Український інститут.’” (2017).: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250094619>

57. Розумна, О. П. (2016). Український Інститут як інструмент культурної дипломатії: проблеми і шляхи їх подолання". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*, № 26, Серія “Гуманітарний розвиток.”

58. Розумна, О. П. (2021). *Поняття “культурна дипломатія” та його особливості Публічна дипломатія Навчальний посібник за ред. Ірини Матяш* (pp. 99–113).

59. Розумна, О. П., & Черненко, Т. (2016). *Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України. Збірник науково-експертних матеріалів.*

НІСД.

60. Russia (RUS) and Brazil (BRA) Trade. (2022). The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/bra?dynamicBilateralTradeSelector=year2021&depthSelector=HS2Depth&measureBilateralTradeSelector=vizValueOption2&subnationalTimeSelector=timeYear>
61. Russia can count on support from many developing countries. (2022, March 30). Economist Intelligence Unit. <https://www.eiu.com/n/russia-can-count-on-support-from-many-developing-countries/>
62. Сахарова, А. (2022). Чому російська пропаганда настільки успішна в Латинській Америці і як із нею боротися? | ADASTRA. [Adastra.org.ua. https://adastra.org.ua/blog/chomu-rosijska-propaganda-nastilki-uspishna-v-latinskij-americi-i-yak-iz-neyu-borotisyu](https://adastra.org.ua/blog/chomu-rosijska-propaganda-nastilki-uspishna-v-latinskij-americi-i-yak-iz-neyu-borotisyu)
63. Сербіна, Н. Ф., & Кучмій, О. П. (2001). КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ. <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/1667/1578>
64. Шевченко, Н. (2024). Бразилія. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження. http://prismua.org/wp-content/uploads/2024/04/UkrainianPrism_Foreign-Policy_ukr.pdf. ст. 102-106 .
65. Шейко, В. О. (2020). Стратегія Українського інституту 2020-2024 . <https://ui.org.ua/strategy2020-2024/>
66. Шинкаренко, Т., & Матвієнко, В. (2021). Культурна дипломатія Навч. посібник *Культурна дипломатія як напрям зовнішньої політики держави* (pp. 7–20).
67. Situação na Ucrânia. (2014). Ministério Das Relações Exteriores.
68. Situação na Ucrânia. (2022). Ministério Das Relações Exteriores. https://www.gov.br/mre/pt-br/canais_atendimento/imprensa/notas-a-imprensa/situacao-na-ucrania-2
69. Snow, N., & Nicholas John Cull. (2020). *Routledge Handbook of Public Diplomacy Rethinking public diplomacy in the 2020s* (pp. 3–13). Routledge.
70. Spigariol, A., & Nicas, J. (2023, April 12). A Problem for Ukraine: Countries

Like Brazil Won't Sell It Arms. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2023/04/12/world/americas/brazil-ukraine-weapons.html?smtyp=cur&smid=tw-nytimes>

71. Stargardter, G. (2022, February 27). Bolsonaro won't condemn Putin, says Brazil will remain neutral over invasion. *Reuters*.
<https://www.reuters.com/world/bolsonaro-wont-condemn-putin-says-brazil-will-remain-neutral-over-invasion-2022-02-27/>

72. Статут Державної агенції промоції України . (2012).
[https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/company.nsf/0/26306493EB010958C22582B3003D117E/\\$file/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82.pdf](https://kyivaudit.gov.ua/vr/ka/company.nsf/0/26306493EB010958C22582B3003D117E/$file/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82.pdf)

73. Стратегія Українського інституту 2020-2024. (2020).
<https://ui.org.ua/strategy2020-2024/>

74. Tecnologia, F. (2021). *Língua Ucrâniana é oficialmente a Língua Co-oficial do município de Prudentópolis*. | *Nossa Gente - Levando as notícias de Prudentópolis e região até você*. Língua Ucrâniana é Oficialmente a Língua Co-Oficial Do Município de Prudentópolis. | *Nossa Gente - Levando as Notícias de Prudentópolis E Região Até Você*.
https://nossagente.info/2021/10/06/lingua-ucraniana-e-oficialmente-a-lingua-co-oficial-do-municipio-de-prudentopolis/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0flpQfYw9o8AYD08nllYjJL1YU9923W0P8d_j4f_fZqpdjdOiFzZjSfsg_aem_AUq6bDwycj5HsnmKcuBJmLcERp23AoR2ItkYNAOThl6-Fp1ulQuZDnIthCELxeEYNHWyHpcbNw5dFEuf7E_-2uy_

75. Trade Policy Review: Brazil. (2022). WTO.
https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp532_e.htm

76. Тузов, Д. (2023, April 14). *Погляд: Чому Латинська Америка не чує України?* Kyiv Post. <https://www.kyivpost.com/uk/opinion/15794>

77. У Міністерстві культури відбулося обговорення проекту концепції Українського інституту Тараса Шевченка . (2015). Міністерство закордонних справ України. <https://www.kmu.gov.ua/news/248126682>

78. Ucrânia. (2024). Ministério Das Relações Exteriores.
<https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/ucrania>

79. Український інститут. (2024). *Бразильський та український художники створили мурал у Сан-Паулу, Бразилія.* Український інститут. <https://ui.org.ua/news/news-cross-sector-programmes/brazilian-and-ukrainian-street-artists-unite-for-art-mural-in-sao-paulo/>

80. Укрінформ. (2023, January 4). *Кулеба анонсував ухвалення Латиноамериканської стратегії.* [Www.ukrinform.ua. https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3646338-kuleba-anonsuvav-uhvalenna-latinoamerikanskoj-strategii.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3646338-kuleba-anonsuvav-uhvalenna-latinoamerikanskoj-strategii.html)

81. UN General Assembly (73rdSess.). (2019). Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org.* <https://digitallibrary.un.org/record/1661591?ln=en&v=pdf>

82. UN General Assembly (75th Sess.). (2020a). Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org.* <https://digitallibrary.un.org/record/3895282?ln=en&v=pdf>

83. UN General Assembly (75th Sess.). (2020b). Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org.* <https://digitallibrary.un.org/record/3896447?ln=en&v=pdf>

84. UN General Assembly (76th Sess.). (2022). Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org.* <https://digitallibrary.un.org/record/3954787?ln=en>

85. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). (2022a). Aggression against Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org.* <https://digitallibrary.un.org/record/3965290?ln=en&v=pdf>

86. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). (2022b). Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine :: resolution /:

adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3994481?ln=en&v=pdf>

87. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). (2022c). Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3966630?ln=en&v=pdf>

88. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). (2022d). Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3967950?ln=en&v=pdf>

89. UN. General Assembly (11th emergency special sess. : 2022). (2022e). Territorial integrity of Ukraine : defending the principles of the Charter of the United Nations :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*.
<https://digitallibrary.un.org/record/3990673?ln=en&v=pdf>

90. UN. General Assembly (11th emergency special sess. 2022). (2023). Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine:: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/4004933?ln=en&v=pdf>

91. UN. General Assembly (68th sess. : 2013-2014). (2014). Territorial Integrity of Ukraine: *United Nations Digital Library System*.
<https://digitallibrary.un.org/record/767883?ln=en>

92. UN. General Assembly (71st sess.). (2017). Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine) :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*.
<https://digitallibrary.un.org/record/858544?ln=en&v=pdf>

93. UN. General Assembly (72nd sess.). (2018, January 19). *Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly*. United Nations Digital Library System.
<https://digitallibrary.un.org/record/1469977?ln=en&v=pdf>

94. UN. General Assembly (73rd sess). (2019). Situation of human rights in the

Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/1661351?ln=en&v=pdf>

95. UN. General Assembly (74th sess.). (2019). Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov:: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/3841716?ln=en&v=pdf>

96. UN. General Assembly (74th sess.). (2020, January 21). *Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine:: resolution /: adopted by the General Assembly*. United Nations Digital Library System; UN,. <https://digitallibrary.un.org/record/3848291?ln=en&v=pdf>

97. UN. General Assembly (77th sess.). (2023). Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/3999973?ln=en&v=pdf>

98. UN. General Assembly (78th sess.). (2023). Situation of human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine, including the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol :: resolution /: adopted by the General Assembly. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/4033013?ln=en&v=pdf>

99. UN. Human Rights Council (55th sess. : 2024 : Geneva). (2024). Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression :: resolution /: adopted by the Human Rights Council on 4 April 2024. *Digitallibrary.un.org*. <https://digitallibrary.un.org/record/4045700?ln=en&v=pdf>

100. *US accuses Brazil of “parroting Russian and Chinese propaganda.”* (2023, April 18). Euronews. <https://www.euronews.com/2023/04/18/us-accuses-brazil-of-parroting-russian-and-chinese-propaganda>

101. В Дипломатичній академії при МЗС України відбувся Другий форум культурної дипломатії України. (2016). Міністерство закордонних справ. <https://mfa.gov.ua/news/47000-27-kvitnya-v-diplomatichnij-akademiji-pri-mzs-ukrajini-vidbuvsya-drugij-forum-kulyturnoji-diplomatiji-ukrajini>

102. Розпорядження Президента України N 166/92-рп Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном. (1992). Верховна Рада України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166/92-%D1%80%D0%BF#Text>

103. Wendt, A. (1992). *Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics* (pp. 391–435). The MIT Press.

Додаток 1

*Перелік з 231го культурного заходу України в Бразилії за період 2010-2024 р.,
опрацьованих з офіційного сайту Посольства України у Федеративній республіці
Бразилія.*

Доступ за посиланням:

<https://docs.google.com/document/d/1anaqWcXnn27yMTSzoAGrgL-9P7wkWrm4/edit?usp=sharing&oid=113938911405977419357&rtpof=true&sd=true>

Інтерв'ю з програмним експертом Українського Інституту Оскаром Слущенко

Дата проведення інтерв'ю: 13.05.2024, платформа Google Meet

Інтерв'юер - Віноградова В. В.

Респондент - Оскар Слущенко,

програмний експерт з Аргентини, Бразилії та Мексики державної установи «Український Інститут»

Віноградова:

- Як Ви для себе визначаєте культурну дипломатію та її місце у зовнішніх відносинах країни?

Слущенко:

- На основі відгуків наших партнерів і контактних осіб в Латинській Америці, Африці та Азії взаємодія чи хоча б інформування про Україну варто починати з культурної сфери. Мова мистецтва є універсальним засобом комунікації, а синхронізована щодо порядку денного та реалій аудиторії, до якої звернена - виконує роль ключа, який відкриває простір, в якому співіснують спільні цінності та інтереси, а відтак і шлях до порозуміння. В ХХ столітті завдяки глобалізаційним тенденціям в економіці та політиці, заснованим на промисловому прогресі, значення опосередкованого впливу окремих держав актуалізувалося. Аби структурувати культурний експорт, на основі якого формується репутація країн за кордоном, уряди розроблюють власний протокол. Його складові регулюють та фокусують увагу закордонної аудиторії на тематичних аспектах, крізь призму яких бажає асоціюватися національна влада. В умовах все глибшої цифровізації суспільства та появи гібридних конфліктів, культурна дипломатія остаточно зайняла свою унікальну нішу “м’якої сили” в міжнародних відносинах.

Віноградова:

- Які кроки були зроблені в Україні для інституціоналізації культурної дипломатії, і які результати вже досягнуті в цьому напрямку?

Слущенко:

- Важливим рішенням для структурування культурної дипломатії було нормативне затвердження у 2006 році рішення про створення культурно-інформаційних центрів при посольствах України. На практиці такий формат структури, відповідальної за культурну дипломатію вдалося реалізувати лише в 17 країнах, в основному на території ЄС. В силу обмежених фінансових ресурсів, відсутності стратегічного бачення та втілення подібний формат не став ефективним. Ми можемо говорити про неефективність на основі якихось досліджень? Чи це загальноприйнятий висновок?

Відтак світоглядна еволюція у 2015 році та план інституціоналізації культурної дипломатії України, прийнятий Дмитром Кулебою за сприяння міністра закордонних справ Павла Клімкіна із залученням до стратегування культурних менеджерів мала потужний імпульс для розвитку загалом публічної дипломатії. Створення Українського інституту та його подальша еволюція є логічним наслідком цього процесу.

Віноградова:

- На Вашу думку, чи було приділено державними інституціями України достатньо уваги культурній дипломатії, особливо в регіоні Латинської Америки?

Слущенко:

- Досліджуючи культурне середовище латиноамериканських країн, ми в Українському інституті прийшли до розуміння інституційної сталості, як безумовної цінності в діяльності акторів, залучених до культурної дипломатії. Адже в Аргентині, Мексиці чи Колумбії так і не були створені спеціалізовані інституції, які б займалися культурною дипломатією. Більш того, в Мексиці політика урядів після завершення 6-річного (“сексенію”) виборчого циклу може

діаметрально відрізнятися від попередників. Натомість перевага надається окремим галузевим програмам, кампаніям чи розподілу функцій культурної дипломатії через низку інституцій, зокрема у сфері туризму. В Бразилії сукупність програм, інфраструктури і проєктів Міністерства закордонних справ була консолідована лише в 2022 році завдяки створенню Інституту Гімараенша Роса (https://en.wikipedia.org/wiki/Brazilian_Cultural_Center).

Отже розвиток та ступінь успішності української культурної дипломатії, особливо в розрізі планування та системності варто оцінювати в порівнянні з іншими країнами. Адже в Україні лише наприкінці 2015 року, був сформований концепт культурної дипломатії з державницьких консолідованих та планувальних позицій.

Віноградова:

- Як Ви оцінюєте позицію Бразилії щодо російсько-української війни? Чи може вона вважатися тією, що трансліює російські наративи? Враховуючи, що Бразилія послідовно з 2014 року утримується від голосування в ООН за резолюції про права людини в Криму, як би Ви пояснили дану позицію?

Слущенко:

- У мене немає відповіді про те, чому бразильські дипломати в структурах ООН голосують тим чи іншим чином. Єдине я б зауважив, що Бразилія неодноразово озвучувала і підтверджувала голосами свою відданість територіальній цілісності України та засудженню російського повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, в тому числі і декларацію ГА ООН, яка містила пункт про виведення російських військ з території України в міжнародно визнаних кордонах 1991 року. Відтак політична позиція цієї латиноамериканської країни не може бути названа “проросійською”, вона в першу чергу є пробразильською. І це про весь спектр національних інтересів: економічних, безпекових та політичних, коли ми бачимо, що Бразилія не підтримує введення односторонніх санкцій або продовжує і навіть збільшує об’єм торгівлі з РФ.

Віноградова:

- Чому вважаєте, що втілення культурної дипломатії України в Бразилії потрібне і чому інструменти «м'якої сили» можуть спрацювати там і дати результат при налагодженні діалогу?

Слущенко:

- В цьому році Бразилія головує в G20, а за більшістю економічних та соціополітичних показників входить до топ-10 держав світу. Її політичний вплив на регіон ЛАКБ (Латинська Америка і Карибський басейн), в якому налічується понад 30 країн є безумовним. На глобальній політичній сцені також спостерігається тенденція до посилення голосу регіональних лідерів, яким є Бразилія. Більш того - нинішній уряд є одним з головних драйверів тези про необхідність реформування глобальних правил гри та інституцій на кшталт ООН та МВФ. В рамках цієї зовнішньої політики є місце і питанню глобальної безпеки та мирному вирішенню конфліктів, а відтак актуально і для України. Повномасштабне російське вторгнення підвищило інтерес до нашої держави, в тому числі і до культури. Але ми не справляємося з такого масштабу попитом, відтак замість України говорять інші: або місцеві експерти з низьким або придаточним сприйняттям нашої держави і культури. Або відверті симпатички російської культури і уряду чи сама РФ.

Цей вакуум інформації, не говорячи вже про промоцію України життєво важливо заповнювати і підтримувати постійно діючі формати і канали, які б презентували, зокрема українську культуру. Крім світового тренду на позитивне та “аполітичне” сприйняття культурних продуктів серед факторів які сприятимуть успішності співробітництва з Бразилією є з одного боку зв'язок, який вже існує між нашими суспільствами внаслідок понад 100-річного існування української діаспори в Бразилії та активної взаємодії в таких галузях як футбол.

АНОТАЦІЯ

Магістерської роботи

Тема: Культурна дипломатія України в регіоні Латинської Америки на прикладі країни Бразилії протягом 1991-2023 років

Студентка: Віноградова Вероніка Валеріївна

Рік навчання, факультет: ФСНСТ – магістр, 2

Науковий керівник: доктор філософії Гош Мрідула

Захищена “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи:

Робота присвячена дослідженню інституалізації культурної дипломатії України та її реалізації у регіоні Латинської Америки на прикладі Бразилії. Розглянуто методологічні засади феномену культурної дипломатії, як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, його місця у зовнішній політиці України, проаналізовано становлення цього напрямку. Робота покликана описати контекст та особливості становлення напрямку державними інституціями, фокусуючись на ролі культурної дипломатії України у відносинах з Бразилією в контексті повномасштабного вторгнення РФ. Проаналізовано культурні відносини з Бразилією, поточний стан та чинники, що впливали на зміни у період з 1991-2023 рік.

Ключові слова: м'яка сила, культурна дипломатія, державна політика культурної дипломатії України в Бразилії, Український інститут

Short summary:

The paper is devoted to the study of the institutionalization of Ukraine's cultural diplomacy and its implementation in the Latin American region on the example of Brazil. The methodological foundations of the phenomenon of cultural diplomacy, both by foreign and domestic scholars, its place in Ukraine's foreign policy, and the formation of this direction are analyzed. The work aims to describe the context and peculiarities of the formation of this direction by state institutions, focusing on the role of Ukraine's cultural diplomacy in relations with Brazil in the context of the full-scale invasion of Russia. The article analyzes cultural relations with Brazil, the current state and factors that influenced changes in the period from 1991 to 2023.

Key words: soft power, cultural diplomacy, state policy of Ukraine's cultural diplomacy in Brazil, Ukrainian Institute.